

SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH:

PROČ VZNIKÁ,

JAK SE PROJEVUJE,

CO LZE PROTI NĚMU DĚLAT

PŘÍRUČKA PRO VEDENÍ VYSOKÝCH ŠKOL A VYUČUJÍCÍ

Sexuální obtěžování na vysokých školách: proč vzniká, jak se projevuje, co lze proti němu dělat. Příručka pro vedení vysokých škol a vyučující.

Autorský tým:

PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.

Ing. Petr Pavlík, Ph.D.

Mgr. Kateřina Kolářová, Ph.D.

Recenzovaly:

PhDr. Lenka Václavíková Helšusová, Ph.D.

Mgr. Lucie Jarkovská

Publikace vychází pod záštitou náměstkyně ministryně školství, mládeže a tělovýchovy pro sociální programy Mgr. Kláry Laurenčíkové.

Publikace vznikla v rámci projektu *Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí: výskyt a vnímání*, který realizovala v letech 2008-2009 Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v rámci Národního programu výzkumu II. Číslo projektu: 2E08058

Projekt uskutečnil výzkumný tým pod vedením Ing. Petra Pavlíka, Ph.D., ve složení (dle abecedního pořádku): Mgr. Kateřina Kolářová, Ph.D., Ing. Petr Pavlík, Ph.D., PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D. Na projektu dále spolupracovaly: Bc. Kateřina Čidlinská, Mgr. Eva Juračková, Bc. Lenka Slavíková, Bc. Lenka Vrbová (částečně Bc. Martina Fucimanová a Bc. Martina Hynková).

© Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze

ISBN 978-80-87398-02-9

Praha, 2009

OBSAH

Prolomit ticho	7
1. Úvod	8
2. Problém s definicí: co je sexuální obtěžování?	10
2.1. Jak rozpoznat sexuální obtěžování?	14
2.2. Dopady sexuálního obtěžování	15
3. Výskyt obtěžování: mnoho povyku pro nic?	16
3.1. Situace v zahraničí	17
3.2. Situace na českých vysokých školách	17
3.3. Sexuální obtěžování: kdo, koho, kdy a proč	21
3.4. Šedá zóna – kdy hrozí vznik sexuálního obtěžování	23
4. Možnosti škol a vyučujících: jak předcházet sexuálnímu obtěžování a jak je řešit	26
4.1. Prevence sexuálního obtěžování	27
4.2. Objasnování a řešení sexuálního obtěžování	34
4.3. Individuální strategie řešení případů obtěžujícího chování	40
4.4. Konsenzuální vztahy mezi vyučujícími a studujícími	42
5. Závěr	44
Literatura	45
Příloha 1: Opatření proti sexuálnímu obtěžování	46
Příloha 2: Stížnost na sexuální obtěžování	51
Příloha 3: Formulář pro řešení případu sexuálního obtěžování	52
Příloha 4: Příklady opatření týkajících se konsenzuálních vztahů	54

PROLOMIT TICHŮ

Tereza S. je studentkou bakalářského přírodovědně zaměřeného programu na české vysoké škole. Její studijní výsledky jsou mírně nadprůměrné, je aktivní ve škole i mimo ní, při výuce se zapojuje, ale nijak na sebe neupozorňuje. Je přirozeně hezká, spíše nenápadná, chová se zdvořile. Navštěvuje laboratorní cvičení, která vede asi čtyřicetiletý učitel. Ten při výuce chodí kolem studujících, kteří pracují s přístroji, a kontroluje jejich postupy. Občas se u některých zastaví a pomáhá jim. Po hodinách si studující dělávají legraci, že obzvlášť rád opravuje dívky. Při tom se nad nimi sklání a někdy se jich i letmo dotýká. Někdy také pronáší komentáře na téma, že dívky nejsou na vědu tak šikovné jako chlapi, a proto potřebují dohled. Říká to v legraci a vcelku mile, a proto se tomu studující obvykle smějí. Ale přesto jim to není vždy příjemné, zejména Tereze. Tě připadají pravidelné učitelovy komentáře nepatřičné a také je jí nepříjemné, když je blízko ní. Začíná mít navíc dojem, že u její lavice se zastavuje častěji než u ostatních, naklání se nad ní a mnohdy se přitom dotkne jejich zad či boků. Nedávno jí po nepovedeném pokusu řekl: „Asi byste potřebovala soukromé doučování. Co kdybychom se nad tím sešli v sobotu?“ Tereza přitom měla dojem, že nemluví jen o učení. I některé spolužačky si jeho zájmu již všimly a mají poznámky v tom smyslu, že je jeho oblíbenkyní, a bude to tedy mít snazší u zkoušky. Tereza by se proti jeho chování ráda ohradila, ale není si jistá, zda a jak by to měla udělat. Vždyť neprovedl nic jednoznačně špatného, neublížil jí a podobně se chová i k ostatním. Zdá se, že to nikomu příliš nevadí – říkají mu „Pomocník“, protože prý chce studentkám pomáhat, a přitom si na ně rád sáhne. Tereza váhá, jestli není jen přecitlivělá. Každopádně ale nemá příliš chuť na cvičení chodit a hledá důvody, jak se jim vyhnout. Absence se jí začínají množit...

Příběh studentky Terezy vzbuzuje u řady lidí nepříjemné pocity. Ty jsou spojeny obvykle s nesouhlasem s chováním učitele a chováním spolužaček, ale také s odmítáním chování samotné Terezy. Napadá nás: Proč se učitel nechová ke všem studentkám stejně a bez náznaků intimního zájmu? Proč není Tereza rozhodnější a učiteli neřekne, že se jí jeho chování nelíbí?

Příběh Terezy není smyšlený a nepředstavuje ani ojedinělý zážitek malé skupiny studentek/ů. Naopak, jedná se o poměrně častou zkušenost studujících na českých vysokých školách. Stejně jako Tereza zažívají většinou pochybnosti, co chování jejich učitelů a učitelek znamená, zda takové chování patří do školního prostředí, zda mají právo se proti němu ohradit, na koho by se měli obrátit, co bude po jejich stížnosti následovat, zda se jim vyučující nepomstí atd. Jejich váhání vyplývá do velké míry z toho, že na českých vysokých školách se o sexuální obtěžování mlčí.

Je proto na čase prolomit ticho, které zmíněný fenomén v českém kontextu provází.

O to usiluje projekt s názvem *Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí: výskyt a vnímání*, který za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy realizoval v letech 2008–2009 tým z Univerzity Karlovy v Praze. Součástí projektu byl rozsáhlý výzkum sexuálního obtěžování, s nímž se ze strany svých vyučujících setkávají studenti/ky českých vysokých škol. Výzkum zahrnoval dotazníkové šetření s účastí více než 800 osob a dále hloubkové rozhovory s 40 studenty/kami. Hlavní výsledky dotazníkového šetření budou představeny v následujících kapitolách.

Na základě výzkumných zjištění a zahraničních inspirací byly připraveny dva materiály, jejichž cílem je nabídnout školám praktická doporučení. Jedním z materiálů je příručka pro studující, která je zaměřena na to, aby studenti/ky dokázali rozeznat obtěžující chování a získali představu o možnostech, jak se proti němu ohradit. Druhým výstupem z projektu je tato příručka pro vedení škol.

Jejím cílem je představit fenomén sexuálního obtěžování, ukázat jeho projevy, dopady, způsoby prevence a mechanismy řešení. To vše v maximálně stručné a názorné podobě, která pomůže rychle se zorientovat v problematice. Příručka je určena zejména pro vedení škol, ale rovněž pro jednotlivé akademické pracovníky a pracovnice. Pro větší srozumitelnost v příručce používáme příklady konkrétních zkušeností, které uváděli studující v provedeném výzkumu¹. Zároveň v příručce navrhneme konkrétní opatření, která může vedení vysoké školy přijmout. Protože české vysoké školy dosud takovými opatřeními nedisponují, využili jsme osvědčené postupy z prestižních zahraničních vysokých škol, které však adaptujeme na české prostředí.

Sexuální obtěžování není jediným a zřejmě ani hlavním problémem, kterému české vysoké školy čelí. Nicméně to neznamená, že je správné jej přehlížet a bagatelizovat. Pokud mu rektori/ky vysokých škol a děkani/ky fakult začnou věnovat pozornost, významně tím přispějí k tomu, aby české vysoké školy byly co nejlepším místem ke studiu.

1. ÚVOD

V českém prostředí dosud nebylo sexuální obtěžování v centru zájmu. Ani laická, ani odborná pedagogická veřejnost nemá přesnou představu o tom, co sexuální obtěžování je, v čem je nebezpečné, jak mu lze předcházet a jak by mělo být řešeno. Obecně nízké společenské povědomí o tomto jevu se přenáší i do prostředí vysokých škol, které jej zatím systematicky neřeší.

¹ Studentské výpovědi jsou v některých případech mírně zkráceny, stylisticky upraveny a anonymizovány. Obsah sdělení však ve všech případech zůstává shodný s plným zněním pasáže z rozhovoru.

Zdánlivě to vypadá, jako by ani problém sexuálního obtěžování na českých vysokých školách neexistoval. Výše zmíněný výzkum z let 2008–2009 však ukázal, že 3 % studujících se setkali s chováním, které sami označují termínem sexuální obtěžování, 81 % studujících zná někoho, kdo sexuální obtěžování zažil, a 78 % studujících mělo zkušenost s různými druhy chování, které splňuje charakteristiky sexuálního obtěžování. K obdobným závěrům docházejí i další výzkumná šetření².

Ačkoliv tedy v českém vysokoškolském prostředí k obtěžování dochází, školy zatím tento specifický problém nezohledňují. Důvody pro to bývají obvykle dva. Prvním je, že školy nemají ani přímé, ani zprostředkované doklady o výskytu sexuálního obtěžování, neboť výzkumy mapující frekvenci tohoto jevu až dosud chyběly a studující se při absenci jasných pravidel neuchylují ke stížnostem. Druhým důvodem je, že školy považují stávající legislativní normy a studijní řád za dostatečný základ pro případné řešení sexuálního obtěžování. Proto se české vysoké školy dosud specificky nezabývají prevencí ani samotným řešením případů obtěžování.

Opačná situace panuje v západoevropských zemích a USA³, kde každá kvalitní univerzita má ve svých základních dokumentech prevenci sexuálního obtěžování uvedenu jako jednu ze svých priorit a v návaznosti na to formuluje postupy, jak vytvořit prostředí, v němž k obtěžování nedochází, a zároveň i pravidla pro řešení případů, kdy přesto k obtěžování dojde. Díky tomu, že se o sexuálním obtěžování mluví, si jsou vyučující i studující jisti tím, jaké chování je nepřipustné, a setkají-li se s ním, neváhají se proti němu ohradit. To přispívá k vyšší profesionalitě a pocitu bezpečí, které dále zvyšují kolegalitu mezi vyučujícími a studujícími, a tím i lepší studijní výkony.

I české vysoké školy by se měly vydat cestou explicitního pojmenování a odmítání sexuálního obtěžování. Důvody jsou etické, profesionální i ekonomické. Profesionální vztah vyučujících ke studujícím se neslučuje s jakýmkoliv druhem obtěžování. Dopady obtěžování na studentky a studenty jsou totiž značné. Vedou obvykle ke zhoršení studijních výsledků a dokonce až k opuštění školy. To má pochopitelně pro školu i finanční konsekvence, které mohou narůstat v případě, že by došlo k podání žaloby. Pokud se učitel/ka dopouští sexuálního obtěžování, chová se neprofesionálně a ohrožuje tím pověst nejen svoji, ale také celé instituce.

Pokud vysoké školy naopak připustí, že sexuální obtěžování je reálně existující problém, a začnou jej řešit, dojde k prohloubení důvěry studujících i vyučujících vůči instituci i vůči

² Např. výzkum Sociologického ústavu AV ČR *Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí*, který byl uskutečněn ve stejném období formou případové studie jedné vysoké školy.

³ Problematika sexuálního obtěžování na vysokých školách je v zahraničí předmětem výzkumu minimálně od 80. let 20. století, kdy Dziech a Weiner (1984) publikovaly přelomovou studii *The Lecherous Professor* a soudy v USA vynesly první rozsudky, které ustavily analogii mezi sexuálním obtěžováním v pracovním a ve školním prostředí (Dziech a Hawkins, 1998).

sobě navzájem. A důvěra je podmínkou k tomu, aby vysoké školy mohly co nejlépe plnit svůj účel, kterým je vytváření a předávání poznání.

2. PROBLÉM S DEFINICÍ: CO JE SEXUÁLNÍ OBTEŽOVÁNÍ?

Úvodní příběh studentky Terezy ukazuje jednu z možných podob sexuálního obtěžování – nechtěný a nepříjemný zájem, který zahrnuje vstupování do osobního prostoru (nepatřičné fyzické dotyky) a návrhy se sexuálním podtextem (pozdání k intimnímu setkání). Sexuální obtěžování však může nabývat i mnoha dalších forem.

Pokud mají být snahy škol o řešení sexuálního obtěžování úspěšné, musí vycházet z jednoznačné a dostatečně komplexní definice tohoto jevu. Definice je podmínkou pro to, aby bylo vyučujícím i studujícím jasné, jaké chování je problematické, a dokázali své zkušenosti pojmenovat.

V českém kontextu je k dispozici právní definice sexuálního obtěžování, která je součástí antidiskriminačního zákona č. 198/2009 Sb. (zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací). Ten je definuje jako chování, které má sexuální povahu a jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů (§ 4 odstavec 1 a 2).

Jak naznačuje právní definice, která koresponduje i s dalšími odbornými definicemi, existují dva základní typy sexuálního obtěžování:

1. sexuální nátlak a vydírání spojené se získáním výhod či naopak s tresty („něco za něco“);
2. vytváření nepřátelského prostředí pro ženy či muže jako skupiny a/nebo pro konkrétní osoby kvůli jejich příslušnosti ke skupině žen či mužů.

SEXUÁLNÍ NÁTLAK V NEROVNÉM VZTAHU

První typ sexuálního obtěžování se týká vynucování sexuálního chování výměnou za nějakou protihodnotu. Například učitel/ka explicitně přislíbí nebo implicitně naznačí studentce/ovi možnost úspěšného složení zkoušky výměnou za vyslyšení jeho/jejích sexuálních návrhů, nebo naopak hrozí zhoršením školního hodnocení při jejich odmítnutí.

Takové chování bývá jak studujícími, tak vyučujícími shodně považováno za sexuální obtěžování. To však neznamená, že pokud se s ním studující setkají, je pro ně snadné na ně reagovat. Vztah mezi vyučujícími a studujícími je ze své podstaty mocensky nerovný. Vyučující mají zásadní vliv na průběh vzdělávací dráhy konkrétních studentů/ek – udělují jim atestace, připravují doporučení na zahraniční stáže atd. Zároveň jsou vyučující často pro studující neformálními autoritami, ke kterým vzhlíží a kterých si váží pro jejich odborné kvality.

Vyučujícím, kteří zneužijí svého postavení a začnou studenty/ky obtěžovat, je proto náročné se postavit. Důvodem je jednak obava z mocenské převahy, kterou vyučující nad studujícími mají tím, že rozhodují o jejich studiu. Pro studující bývá také obtížné si připustit, že se vyučující, k nimž měli dosud respekt, chovají neprofesionálně a morálně problematicky. Někdy se dokonce může jednat o situace, kdy konkrétní učitel či učitelka je pro studující (eroticly) přitažlivý/á a začne toho zneužívat, což studujícím může zpočátku bránit, aby si uvědomili, že se jedná o sexuální obtěžování.

NEPŘÁTELSKÉ PROSTŘEDÍ

Druhý typ sexuálního obtěžování, tj. vytváření nepřátelského prostředí, je podstatně komplikovanější, neboť zahrnuje širokou škálu projevů různé podoby i závažnosti.

Na jedné straně je nepřátelské prostředí vyvoláváno takovým chováním, kdy vyučující přistupují ke konkrétním studentkám/ům jako k sexuálním objektům – komentují jejich vzhled, prohlízejí si je, dotýkají se jich, zvou je na soukromé schůzky, snaží se s nimi navázat rozhovory intimního charakteru a/nebo o sexu atd. Věnují jim tedy nevyžádanou sexuální pozornost, která nemá v rámci vzdělávacího procesu žádné opodstatnění a pro studující je rušivá a nepřijemná. Dobrou ilustraci tohoto typu sexuálního obtěžování je úvodní příběh studentky Terezy.

Nepřátelské prostředí je však vytvářeno i dalšími verbálními a neverbálními projevy, které jsou urážející, zesměšňující či degradující vůči ženám a mužům. K nim se přistupuje jako ke dvěma zásadně rozdílným skupinám, jejichž vztah je primárně určen biologickými odlišnostmi a potenciálním sexuálním kontaktem. V tomto smyslu se jedná o projevy sexismu. Příkladem je používání vtipů a narážek se sexuálním podtextem, ukazování obscénních gest, vystavování nebo distribuce erotických, obscénních či přímo pornografických materiálů, vydávání obscénních či urážlivých zvuků atd. Toto chování nemusí být vždy směřováno na konkrétní studenty/ky, nýbrž může být i neadresně projevovalo před skupinami studujících.

Příklad takového chování popisuje následující výpověď studentky lékařství: *Chodili jsme na anatomii, kde nám učitelka ukazovala na preparátech a zmrzlých tělech různé orgány. Když jsme brali reprodukční orgány muže, tak moji kolegové málem z té třídy odešli, protože způsob, jakým ona vyťahovala z toho formalínu varlata a penisy... Já nevím, jestli to bylo sexuální nebo erotické, ale především to bylo strašně trapné. Ona se do nich neuvěřitelně neustále strefovala, jakože takhle taky jednou skončíte a podívejte se, co on asi... Styděla jsem se za ni a jich mi bylo líto.*

UPLATŇOVÁNÍ GENDEROVÝCH STEREOTYPŮ

Mezi chování vyvolávající nepřátelské prostředí patří také uplatňování stereotypních představ o ženách a mužích. V skutečněném výzkumu, z kterého tato příručka vychází, studující konkrétně upozorňovali na časté poznámky vyučujících na téma odlišných schopností žen či mužů nebo sfér, v nichž by měli působit. Za nepříjemné a nepřátelské považovali například komentáře vyučujících, že ženy nemají schopnosti ke studiu některých oborů nebo že na jejich profesní zdatnosti záleží méně než na kvalifikovanosti jejich mužských kolegů, jelikož ony se stejně budou věnovat domácnosti a nikoliv studovanému oboru. Jiným příkladem jsou poznámky o studujících s homosexuální orientací⁴.

Popsané formy chování jsou specificky označovány termínem genderově motivované obtěžování. To představuje negativní, urážející, nepřátelské či znevažující postoje k ženám či mužům, které nemají explicitně sexuální povahu⁵.

Tento typ obtěžování přímo odráží organizaci společnosti na principu genderu. Genderové uspořádání vede k rozdělování lidí, věcí, aktivit, hodnot atd. na dvě skupiny – muže/mužské a ženy/ženské. Ve většině oblastí přítom maskulinita bývá považována za nadřazenou femininitě.

V základu genderového řádu stojí představa o dichotomii a současně komplementaritě žen a mužů, respektive femininity a maskulinity. Ta je spojena s představou, že „správní“ muži a „správné“ ženy jsou heterosexuální, a musí a sebe i v rámci profesních vztahů reagovat jako „žena“ a „muž“. Důsledkem je výrazná a nepatřičná sexualizace jakýchkoliv kontaktů mezi ženami a muži.

⁴ O sexuálním a genderově motivovaném obtěžování bychom neměli uvažovat pouze v tradičních dimenzích heterosexuálních vztahů. Obdobně nepřijatelné je obtěžování lidí stejného pohlaví. Vedle pokusů o sexuální vztahy jde například i o ponižování a šikanování mužů i žen odkazy na jejich údajnou či skutečnou homosexuální orientaci.

⁵ Dziech a Weiner 1990; Paludi a Barickman, 1998.

V tomto smyslu mají specifické případy sexuálního a genderově motivovaného obtěžování společného jmenovatele, kterým je nahlížení na ženy a muže prizmatem jejich pohlaví, přičemž vztah mezi „pohlavími“ je primárně založen na jejich sexualitě. Z toho důvodu bývá genderově motivované obtěžování považováno za podskupinu sexuálního obtěžování⁶.

Jako genderově motivované obtěžování jsou hodnoceny takové situace, v nichž dochází ke zneužití společensky ustavené hierarchie a z ní vyplývajícího nadřazeného postavení mužů nad ženami, případně heterosexuálně orientovaných osob nad lidmi s homosexuální orientací nebo osob splňujících představu „správné ženy“ či „správného muže“ nad osobami, které se tradičním genderovým představám vymykají. Genderové stereotypy zde slouží ke zvýšení asymetrie v postavení mezi obtěžujícím a obtěžovaným člověkem, např. mezi učitelem-mužem a konkrétní studentkou či skupinou studentek.

Při genderově motivovaném obtěžování se jedná o uplatňování stereotypních představ o tom, jací jsou či jací by měli být muži a ženy (z hlediska svých schopností, dovedností, zájmů, vzhledu, životního stylu atd.), které jsou nemístně používány v průběhu vzdělávacího procesu, kde nemají žádné opodstatnění.

Negativním důsledkem je, že se konkrétní ženy a muži, kteří jsou vystaveni genderově motivovanému obtěžování, mohou cítit ve škole nevítaní. Vyučující na ně prostřednictvím genderových stereotypů aplikují zevšeobecnující soudy a odhlíží od jejich individuálních dispozic a výkonů. Tyto soudy jsou navíc často zesměšňující a urážlivé.

Pro ilustraci zde uvádíme příklady komentářů učitelů/ek, o kterých referovali student a studentka v rámci realizovaného výzkumu:

Učitel na přednášce z matematiky, kterou má před několika desítkami studujících, z nichž zhruba 1/3 jsou ženy, představuje podmínky k udělení zápočtu. Při tom zdůrazní: „Jedná se mi skutečně o vaše znalosti. Takže předem upozorňuji dámy, že krátké sukně a výstřihy jim nepomohou. Na moji zkoušku se musíte, dámy, dobře naučit.“

V rámci politologicky orientovaného předmětu učitel rozdává témata na referáty se slovy: „Byl bych rád, kdyby evropský rozpočet zpracovával muž“. Když se studentka zeptala, proč si to nemůže vzít dívka, odpověděl: „Pánové to postihnou lépe, protože mají mozek lépe vystavěný pro ekonomické záležitosti.“

⁶ V češtině je toto pojetí bohužel ztíženo úzkým významem pojmu sexuální, který odkazuje bezprostředně k sexuálnímu chování, nikoliv šířeji k příslušnosti k určité pohlavní kategorii. Z tohoto důvodu proto doporučujeme v češtině používat označení „sexuální a genderově motivované obtěžování“ a zároveň stále připomínat, že sexuální obtěžování se nevztahuje pouze k sexu.

Na přednášce z historie ve třídě, kde je poměr studentek a studentů zhruba půl na půl, učitel vykládá boj britských žen za volební právo. Protestní akce komentuje slovy: „Feministky si tehdy strhávaly podprsenky. U toho bych chtěl být. Vy asi taky, pánové, že?“

2.1. JAK ROZPOZNAT SEXUÁLNÍ OBTEŽOVÁNÍ?

Jak bylo řečeno, sexuální a genderově motivované obtěžování je komplexní fenomén. Může nabývat řady různých podob, od „pouhých“ vtípků na schopnosti žen a mužů přes pozornost s erotickým podtextem až po otevřené sexuální vydírání. Všechny formy sexuálního a genderově motivovaného obtěžování mají následující společné charakteristiky:

- ➔ asymetrický vztah mezi obtěžující a obtěžovanou osobou;
- ➔ snaha zvýšit mocenskou převahu nad obtěžovanou osobou a/nebo nedostatek reflexe, že příslušné chování mocenskou převahu využívá;
- ➔ překračování hranic profesionálního vztahu mezi vyučujícími a studujícími a vnášení nepatřičně osobních obsahů do tohoto vztahu (např. komentáře na vzhled studenta/ky, které nemají žádný vztah ke studijním výkonům);
- ➔ uplatňování genderových stereotypů, které určují očekávání vůči ženám a mužům (jejich schopnostem, vlastnostem, zájmům aj.), včetně jejich vzájemných vztahů;
- ➔ vzbuzení nepříjemných či alespoň ambivalentních pocitů v obtěžovaných osobách, které mohou mít negativní dopady na jejich studijní dráhu.

Zda se v konkrétním případě jedná o sexuální obtěžování, je možné testovat například aplikací následujících kritérií, která využívá *Komise pro rovné příležitosti v zaměstnání* (Equal Employment Opportunity Commission). Podle EEOC sexuální obtěžování zahrnuje nevyžádané sexuální návrhy, sexuální pozornost a jiné verbální či fyzické projevy týkající se postavení a vztahů žen a mužů, které splňují kterékoliv z následujících kritérií:

- ➔ 1. souhlas s takovým chováním se stal explicitní či implicitní podmínkou zaměstnání či studia dané osoby;
- ➔ 2. souhlas nebo odmítnutí takového chování ovlivnilo rozhodování o zaměstnání či studiu dané osoby;

- ➔ 3. záměrem nebo výsledkem takového chování bylo znepříjemnit práci či studium dané osoby nebo vytvořit zastrašující, nepřátelské nebo urážející pracovní či studijní prostředí⁷.

2.2. DOPADY SEXUÁLNÍHO OBTĚŽOVÁNÍ

Z výše uvedeného je zřejmé, jaké typy chování jsou v rámci pedagogického vztahu považovány za nepatřičné a nepřijatelné, protože překračují hranice profesní etiky a mají závažné dopady na studující i vzdělávací proces jako takový.

Z hlediska jednotlivých studentek/ů má sexuální obtěžování negativní důsledky v emocionální, fyzické, interpersonální i kariérní oblasti. Podle dosavadních výzkumů se jedná zejména o následující projevy:

- ➔ pocity úzkosti, viny, bezmoci, ztráta důvěry, ztráta sebedůvěry či neschopnost se soustředit;
- ➔ bolesti hlavy, poruchy spánku, letargie, noční můry, fobie či nevolnosti;
- ➔ izolace, obavy z neznámých lidí a situací či neschopnost navazovat intimní vztahy;
- ➔ změny studijní dráhy či zanechání studia, slabé studijní výkony z důvodu stresu, zhoršená školní docházka⁸.

Studentka, která zažívala během přednášek přehlížení a explicitní znevažování žen ze strany vyučujícího, své pocity shrnula takto: „Oblast, kterou ten učitel vyučoval, se mi strašně zprotivila. Strašně. Ve mně to vyvolalo prostě odpor vůči tomu předmětu.“

Sexuální a genderově motivované obtěžování má také závažné negativní dopady na celou studijní skupinu, v které k obtěžování došlo, a tím i na samotné vzdělávání. Dopady na studující, kteří nejsou bezprostředně objektem obtěžování ze strany vyučujících, nýbrž jsou jeho svědky, mohou být následující:

- ➔ ztráta důvěry vůči vyučujícím a tedy i vnitřní odmítání jejich výuky;
- ➔ konflikty s ostatními studujícími, včetně samotné obtěžované osoby;

⁷ Paludi a Barickman 1991.

⁸ Např. Quina, 1990, Paludi a Barickman 1991, Dziech a Hawkins, 1998 atd.

- ➔ fragmentarizace skupiny a zhoršení sociálního klimatu ve skupině, které vedou ke zhoršení spolupráce mezi studujícími a tím i k poklesu kvality výuky;
- ➔ pocity osobního selhání v důsledku nemožnosti situaci řešit atd.

Pro ilustraci uvádíme dva příklady negativního vlivu obtěžování na vztahy ve studentské skupině, které zazněly v rozhovorech v rámci výzkumu:

Byli jsme jako kruh na praxi, bylo nás tam asi 20, většina holek a dva učitelé, jeden starší pan docent a jeden mladý asistent, který nás měl na seminář. Už když jsme tam jeli, bylo třeba divný, že ten asistent nabídl třem spolužačkám, že je vezme autem. My ostatní jsme museli jet vlakem, což nám nevadilo, ale i tak nám bylo nepříjemný, že nabídl odvoz jen konkrétním třem holkám. A tam to pak pokračovalo. Bavil se s nimi výrazně víc než s ostatními a hlavně večer chodili na jeho pokoj, prý že se tam dívají na filmy. Moc jsme se o tom mezi sebou ne bavili, ale vím, že bylo pár momentů, kdy bylo jasný, jak moc to lidem vadí.

Já jsem měla pocit, že tomu učiteli je úplně jedno, jestli tam jsme, nebo ne, protože on nás, holky, nepotřebuje. On třeba celé tři hodiny vyvolával jenom kluky. My jsme tam seděly a koukaly. Když se holka přihlásila o slovo, tak jí stejně nevyvolal. Nebo když měla holka referát, tak on jí ho tak strhal, že ta holka odcházela s brekem. A to nebyla jedna. On věděl, že budeme držet hubu a krok, my se mu nepostavíme, protože on prostě je ten pán, který může všechno určovat. (...) V rámci toho našeho kolektivu to vyvolalo i konflikty, protože my holky jsme si tam připadaly úplně mimo a kluci byli strašně naladěni na tu jeho notu. To nás úplně dostalo. Bylo kvůli tomu mezi námi dost roztržek.

3. VÝSKYT OBTĚŽOVÁNÍ: MNOHO POVYKU PRO NIC?

V západní Evropě a USA existuje více než 20 let dlouhá tradice výzkumů v oblasti sexuálního obtěžování. Tamní poznatky o výskytu a průběhu sexuálního obtěžování v různých prostředích včetně vysokých škol jsou bohaté. Výzkumy se soustřeďují na to, jak studující a vyučující chápou pojem sexuální obtěžování, jak často se s obtěžováním osobně či zprostředkovaně setkali, jak často se setkali s chováním, které by spadalo do definice obtěžování, ačkoliv jej tak sami aktéři neoznačují, jaké skupiny studujících jsou vůči obtěžování zranitelnější, jaké faktory zvyšují riziko obtěžování atd.

V porovnání s šířkou a hloubkou poznání, kterého v tématu sexuálního obtěžování bylo dosaženo v zahraničí, je Česká republika velmi pozadu. Nicméně lze předpokládat (a první

české výzkumy, které byly na tomto poli provedeny, to potvrzují), že situace na českých a zahraničních vysokých školách je v řadě ohledů srovnatelná.

3.1. SITUACE V ZAHRANIČÍ

Zahraníční výzkumy nedocházejí vždy ke shodným výsledkům. Údaje o výskytu sexuálního obtěžování se liší v závislosti na výchozí definici tohoto pojmu a na použité metodologii. Přehledové studie, které porovnávají různé uskutečněné výzkumy, se však shodují, že přímý sexuální nátlak je méně frekventovaný než vytváření nepřátelského prostředí.

Podle přehledové studie A. Brandenburg (1997) se s nevyžádanými pokusy o sexuální sblížení a s vynucováním sexuálních kontaktů setkává 15 % až 50 % studujících. Je-li zahrnuto i vytváření nepřátelského prostředí a méně útočné formy sexuálního obtěžování, jako jsou lascivní pohledy, gesta, poznámky atd., podíl studujících stoupne na 50 až 90 %.

Velký rozptýl výsledků jednotlivých výzkumů souvisí s tím, zda kladená otázka přímo zmiňuje zkušenosti se sexuálním obtěžováním (tj. zda je použit tento pojem), nebo zda mapuje konkrétní druhy chování (tj. bez označení explicitním pojmem). Rozdíl mezi oběma postupy spočívá v tom, že respondenti/ky obvykle pracují s užším významem pojmu sexuální obtěžování, který se tak nekryje s projevy chování, jež jsou pod něj podle standardní vědecké definice zařazovány. V prvním případě tak studující uvádějí pouze své zkušenosti s otevřeným sexuálním nátlakem, přičemž tyto zkušenosti navíc musí být reflektovány. Logicky při tom dochází k redukci sdělovaných zkušeností, které následně neodpovídají zkušenostem popisovaným v druhém typu výzkumů, jež mapují výskyt konkrétního chování⁹.

3.2. SITUACE NA ČESKÝCH VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

V českém prostředí až do roku 2009 údaje o výskytu sexuálního obtěžování ve vysokoškolském prostředí chyběly. Výzkum týmu Univerzity Karlovy z let 2008-2009 ukázal, že studenti/ky na českých vysokých školách mají se sexuálním a genderově motivovaným obtěžováním bohužel relativně četné zkušenosti.

Z výzkumu vyplynulo, že 3 % studujících se setkali s chováním, které oni sami považují za sexuální obtěžování, tj. byli sexuálně obtěžováni a uvědomují si to. Jak bylo uvedeno výše, laický význam pojmu sexuální obtěžování bývá zúžen na takové chování, které

⁹ Viz např. Shepela a Levesque, 1998.

zahrnuje nabídky sexuálního kontaktu výměnou za určitou studijní výhodu, či naopak pod pohrůžkou určitého studijního trestu.

Pokud bychom předpokládali, že podobná míra zkušeností existuje v celé studentské populaci, jednalo by se o enormní množství obtěžovaných studentek/ů¹⁰. V akademickém roce 2008/2009 studovalo na vysokých školách 370 000 osob, což by znamenalo, že sexuálně obtěžováno mohlo být až 11 000 studentek a studentů. Z tohoto hlediska je evidentní, že jakékoliv zlehčování problematiky sexuálního obtěžování není na místě.

Vedle osob, které měly přímé zkušenosti se sexuálním obtěžováním, existuje ještě mnohonásobně větší skupina studujících se zprostředkovanými zkušenostmi. Více než 80 % studujících uvedlo, že zná někoho, kdo byl sexuálně obtěžován. Z toho vyplývá, že sexuální obtěžování je na českých vysokých školách poměrně frekventovaný jev a že skutečný podíl obtěžovaných studentů/ek může být ještě vyšší než uváděná 3 %. Z hlediska negativních důsledků obtěžujícího chování pro studující je důležité si uvědomit, že ohrožení nejsou pouze studující, kteří se stanou přímo obětí obtěžování, ale rovněž ti, kteří jsou jeho svědky.

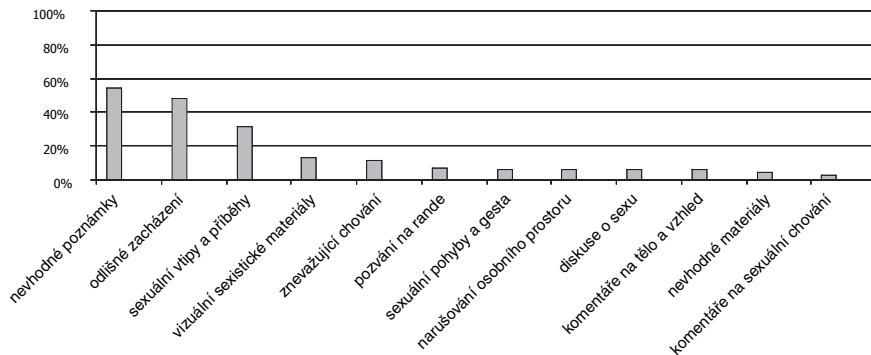
Kromě zkušeností s chováním, které studující sami označují za sexuální obtěžování, výzkum sledoval také frekvenci zkušeností s chováním, které odpovídá standardní definici sexuálního obtěžování (tj. včetně vytváření nepříjemného prostředí prostřednictvím genderových stereotypů). Skutečnost, že sami studující tyto konkrétní formy chování nemusí označit pojmem sexuální obtěžování, ovšem zdaleka neznamená, že by tyto projevy nevnímali jako nepříjemné a v rozporu s profesionálním vztahem mezi vyučujícími a studujícími. V této části výzkumu byli studující dotazováni (bez použití termínu sexuální obtěžování), zda se setkali například s tím, že před nimi vyučující vyprávěli vtipy a příběhy se sexuální tematikou, zvali je na osobní schůzku, nevhodně se jich dotýkali nebo dělali komentáře o jejich vzhledu či sexuálním životě.

Výskyt zkušeností s takovým chováním je mezi českými studenty/kami velmi vysoký. Až 78 % studujících uvedlo, že se s některým z těchto projevů setkali. Největší výskyt se pojí s projevy genderového obtěžování, proti tomu se jako řidké jeví projevy sexuálního obtěžování v úzkém slova smyslu (tj. nabídka výhod či hrozba trestem v souvislosti s intimním sblížením). Nejčastější druhy chování, s nímž mají studující zkušenosti, uvádí následující graf.

¹⁰ Odhad výskytu zkušeností se sexuálním obtěžováním v celé studentské populaci je pouze orientační. Výzkum totiž nepracoval s plně reprezentativním souborem respondentů/ek.

Frekvence zkušeností u vybraných projevů

Více než polovina studujících (54 %) zažila, že vyučující v rámci vyučování měli nevhodné poznámky o ženách a mužích nesouvisející s vykládanou látkou. Tvrdili například, že ženy a muži mají odlišné dispozice, schopnosti či zájmy, a proto jsou a budou odlišně úspěšní v různých oborech či aktivitách. Většinou se jednalo o poznámky urážlivé a zesměšňující, které však byly často vysloveny se zdánlivou nadsázkou či humorem. Proto se proti nim studující obvykle neohrazují a ani je zprvu nevnímají jako nepříjemné či obtěžující. Z časového odstupu a při jejich opakování však tyto poznámky nesouhlasné pocity vyvolávají.

Téměř polovina studujících (48 %) zažila, že se k nim vyučující chovali odlišně než k ostatním kvůli tomu, že jsou ženou či mužem. V některých situacích může toto odlišné zacházení přinášet studujícím výhodu, v jiných se obrací v jasné znevýhodnění. Klíčové je, že se jedná o situace vázané na studium, v nichž by mělo být irelevantní, zda je konkrétní studující muž či žena. Oproti tomu však vyučující jejich pohlaví zdůrazní, a to pak vstupují do vztahu mezi učitelem/kou a studentem/kou jako důležitá informace.

Pro ilustraci uvádíme výpověď studentky lékařství, která ukazuje, jaké podoby může nabývat důraz na pohlaví a jak ambivalentně je studujícími přijímán. Jelikož chceme zdůraznit právě ambivalenci takového zacházení, záměrně zde nevolíme jeden z mnohých příkladů, kdy dochází k evidentnímu znevýhodňování žen či mužů, ale naopak příklad zacházení, které může být na první pohled hodnoceno jako zvýhodňující, ačkoliv v důsledku je vůči studujícím poškozující a oni si to jsou schopni v kratším či delším odstupu uvědomit.

U státnic, v praktické části, jsem dostala klientku, která byla velmi robustní a těžká. Komise mi řekla, že s ní některé cviky dělat nemusím, vzhledem k mé křehké konstituci. Ale kdyby tu byl spolužák, tak po něm by se to vyžadovalo. To mi připadalo milé, že mi takhle uleví. (...) Když jsme slavnostně končili teoretickou část státnic, tak nám bylo naznačeno, že protože jsme ženy, tak od nás neočekávali tak vysoké výsledky, překvapily jsme je. Říkali, že ví, že stejně půjdeme na mateřskou a že se tomu oboru nebudeme věnovat na tak profesionální úrovni, proto by nám toho klidně u zkoušek dost odpustili. V tu chvíli jsem měla pocit, že být muž, tak možná neprojdou. Bylo to pokořující.

Téměř třetina studujících (32 %) měla zkušenost s tím, že vyučující vyprávěli sexuálně laděné příběhy nebo vtipy o sexu, včetně příběhů a vtipů o homosexuálním chování. Ať už se tak dělo ve výuce (avšak bez vazby na vzdělávací obsah), nebo mimo ni, přináší podobné projevy do vztahu mezi vyučujícími a studujícími téma sexuality, které překračuje rámec profesionálního vztahu.

Jak již bylo řečeno, výskyt různých projevů nechtěné sexuální pozornosti a sexuálního nátlaku je výrazně menší. Podíl studujících s těmito zkušenostmi se pohyboval mezi 0,2 % až 7 % podle konkrétního projevu. Nejčastěji se jednalo o pozvání na osobní schůzku (rande), se kterým se setkalo 7 % studujících, a nevhodný fyzický kontakt (6 %). Nejméně často byly indikovány pokusy vynutit si sexuální sblížení pomocí trestů (0,7 %) či odměn (0,4 %). Ačkoliv jsou čísla relativně nízká, nejsou zanedbatelná, neboť vztaženo na celou studentskou populaci se jedná o stovky studentek/ů.

Při porovnání výsledků z prvního českého a ze zahraničních výzkumů se ukazuje, že spolu rámcově korespondují. Zjištěná frekvence výskytu sexuálního obtěžování na českých vysokých školách je přesto menší než v zahraničí. Důvodem je spíše nedostatečné povědomí o sexuálním obtěžování v českém prostředí než reálný nižší výskyt takového chování.

Jak obecně v celé společnosti, tak specificky na vysokých školách platí, že sexuální obtěžování dosud nebylo chápáno jako podstatné téma¹¹. Studující nejsou s problematikou sexuálního obtěžování a s možnostmi jeho minimalizace seznamováni. Vedení škol nezahrnuje prevenci sexuálního obtěžování do studijních řádů a nenabízí studujícím pomoc v případě, že k němu dojde.

¹¹ K bagatelizaci sexuálního obtěžování dochází například prostřednictvím používání zlehčujícího pojmu „harašení“, vysvětlování orientace mužů na sexualitu evoluční a sociobiologickou teorií („je to mužská přirozenost, mají to v genech“), odkazováním na feminismus („takové chování je problém jen pro feministky, které nesnáší muže“, „když to půjde dál, budou se muži bát pomoci ženě do kabátu nebo podržet dveře“) aj.

Celá problematika je spíše tabuizována, bagatelizována prostřednictvím upozorňování na provokace ze strany studujících a možnost zneužití, nebo celkově představena jako irelevantní téma. Nízké povědomí o sexuálním obtěžování následně snižuje schopnost všimnout si, rozeznat a pojmenovat takové projevy v realitě¹².

3.3. SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ: KDO, KOHO, KDY A PROČ

Zahraniční výzkumy se shodují, že k sexuálnímu obtěžování dochází většinou ve vztahu učitele-muže a studentky-ženy, přičemž iniciátorem je učitel-muž. Výsledky z českého výzkumu jsou totožné. Podle studujících pouze v 1 % případů vychází sexuální obtěžování od učitelky-ženy a pouze ve 2 % případů je obětí student-muž¹³.

Jedním z důvodů je společenská představa o mužích a ženách a jejich vztahu k sexualitě. Předpokládá se, že pro muže je sexualita důležitější a že mají iniciovat intimní vztahy, zatímco ženy mají být dobývány. K podpoření této představy se používá řada sociobiologických vysvětlení, která operují s genetickou výbavou pěstovanou od pravěku.

Ve společnosti se tak navozuje atmosféra, kdy úsilí mužů o navázání sexuálních kontaktů se ženami (zvláště s mladšími ženami a s větším počtem žen) je považováno za „normální“ či dokonce očekávatelné a pozitivní. Toto hodnocení se z ryze soukromých oblastí přenáší také do pracovního či vzdělávacího prostředí¹⁴.

Logickým důsledkem je, že na straně institucí, vyučujících i studujících dochází k přehlížení či zlehčování takového chování, kdy učitel-muž přistupuje ke studentce jako k sexuálnímu objektu nebo jako k ženě coby potenciální partnerce. Změnit postoj k sexuálnímu obtěžování proto vyžaduje záměrnou snahu.

Vytvořit typologii osob, které se dopouštějí sexuálního obtěžování, či se naopak stávají jeho obětí, není snadné. V českém prostředí pro to nemáme dosud žádné výzkumné podklady, ovšem ani v zahraničí se k takovým typologiím nepřistupuje. Z konkrétních případů je totiž evidentní, že na obou stranách se vyskytují velmi různé typy osobností.

¹² Tento jev potvrdila kvalitativní část výzkumu, neboť se ukázalo, že studující si často nevybavovali konkrétní zkušenosti se sexuálním obtěžováním, když byli dotázáni přímo, ale postupně se na ně rozpomínali. V rámci rozhovorů bylo také patrné, že zvláště studentky považují řadu projevů, které by již spadaly pod genderově motivované obtěžování a nevyžádanou sexuální pozornost, za poměrně běžnou věc, která je sice osobně nepříjemná a někdy i traumatizující, ale společensky tolerovaná. K tomu přispívá i skutečnost, že studující obecně neví o žádných pravidlech a postupech, jak podobné situace řešit. V této souvislosti však byla zřejmá tendence ke změně vnímání podobných zkušeností v průběhu rozhovoru. Jakmile se studujících prvně zamýšleli nad jejich významem a dopady, začali pro ně být viditelné a jejich dosavadní přehlížení začali hodnotit kriticky.

¹³ Je přitom třeba zmínit, že mezi vyučujícími na VŠ jsou muži v převaze.

¹⁴ Viz např. Fitzgerald a Weitzman, 1990.

Nicméně lze nalézt jednoho společného jmenovatele, a tím je specifický vztah k moci. Podstatou sexuálního obtěžování (podobně jako ostatních druhů obtěžování) totiž je snaha získat, zvýšit nebo potvrdit si svoji převahu nad druhým člověkem.

Obtěžování jsou tak ve větší míře ohroženi studenti/ky, kteří jsou z určitého důvodu znevýhodněni a jejich pozice je tak slabší než ostatních. Často se jedná o studující působící spíše nejistě nebo o studující, kteří mají silnější potřebu vzhlížet k autoritám. Zároveň však nelze říci, že dostatečné sebevědomí a dobré sociální postavení ve vrstevnických skupinách eliminuje riziko obtěžování. Studující obecně mají k vyučujícím respekt, což v kombinaci s nízkým povědomím o sexuálním obtěžování snižuje jejich ostražitost v případech nestandardního až problematického chování.

Vztah mezi vyučujícími a studujícími je a priori asymetrický, tj. učitelé/ky mají nad studenty/kami formální i neformální moc. V případě sexuálního obtěžování svoji moc zvyšují tím, že „profesní“ vztah vyučující-studující, který je zaměřen na vzdělávání a ukotven v instituci školy, převedou do osobní roviny, v níž dominuje vztah muž-žena. Podstata sexuálního obtěžování je tedy v překračování hranic, které standardně oddělují vyučující a studující. Do profesního vztahu vstupují aspekty, které v něm původně nemají žádné místo – sexualita a genderová příslušnost.

Překročení hranic nemusí studující vždy vnímat výhradně negativně. Zpočátku jim dokonce může být zvýšená pozornost příjemná, protože se jeví jako určité ocenění ze strany vyučujících a důkaz vlastní výjimečnosti. To může pro studenty/ky představovat osobní a odbornou podporu (*„jsem dobrý/á, když se ke mně takto chová“*), ale také zdroj výsadního postavení v kolektivu. Podstatným aspektem je také (erotická) přitažlivost, kterou studující k učitelům/kám jako k těm starším, odborně zdatnějším a mocnějším mohou pociťovat. Stejně tak na straně vyučujících se nemusí vždy jednat o zlý úmysl a snahu studentce/ovi ublížit. Přesto se však jedná o nemístné chování, neboť v rámci vzdělávacího procesu nemá své opodstatnění.

Podle zkušeností studujících dochází k sexuálnímu obtěžování v různých situacích. Genderově motivované obtěžování spočívající zejména ve stereotypních poznámkách o ženách a mužích se objevuje přímo v rámci výuky i mimo ni. Sexuální pozornost a sexuální návrhy zaznívají nejčastěji během konzultací nebo na školních akcích mimo prostor školy, jako jsou například exkurze či praxe. V konzultačních hodinách obvykle komunikuje pouze vyučující a studující, často bez přítomnosti dalších osob, čímž vzniká atmosféra větší blízkosti. Na akcích mimo školu zase roste počet situací, kdy se vyučující a studující mohou bavit o osobních tématech v uvolněné, neformální atmosféře. V obou případech tedy snadněji dochází k překročení hranic profesního vztahu a jeho převedení do osobní roviny.

Jak ukazují následující dvě výpovědi studentek, překročení hranic v podobných situacích může mít různou podobu:

Měli jsme na katedře večírek, byli tam úplně všichni – učitelé i studenti, a trochu se pilo. Seděly jsme ve skupince spolužaček a přišli k nám dva naši učitelé, kteří už byli maličko připití. Začali se nás ptát, co děláme mimo školu, s kým chodíme a tak. Byly to hodně osobní otázky. Najednou se jeden z nich začal víc věnovat jedné holce. Říkal jí, jaká je krásná a že si na ni už dlouho myslí. Byli jsme z toho všichni šokovaní. Já jsem se na to vůbec nemohla koukat, radši jsem odešla.

K tomu učiteli jsem chodila na pravidelné konzultace. Celou dobu to bylo fajn. Jednou jsem tam zase byla, seděli jsme vedle sebe u stolu, četli text, který jsem přinesla. Najednou se na mě podíval tak divně, úplně jinak než kdy předtím, ne jako na studentku. Byla to jen chvilíčka, ani nic neřekl, ale ve mně zůstal divný pocit. Pak jsem se dlouho bála, že se to bude opakovat.

Vedle samotného faktického chování, k němuž během situace došlo, je důležité, jak studenti/ky učitelskému chování rozumí. I zdánlivé maličkosti mohou ve studujících vyvolat dojem, že nyní se profesní vztah vytrácí a oni se dostávají do nové pozice. V tu chvíli se buď mohou začít učitele/ky obávat, nebo jdou dané situaci „naproti“ a osobní vztah akceptují. Zodpovědnost za průběh situace i její následky však stále zůstává na učiteli/ce. Je proto vhodné, aby vyučující přemýšleli o možném vyznění svého chování, potenciálně spornému chování se vyhýbali a citlivě, ale důrazně reagovali na studentky/y, které/ří si mohli jejich chování vyložit nesprávně.

3.4. ŠEDÁ ZÓNA – KDY HROZÍ VZNIK SEXUÁLNÍHO OBTĚŽOVÁNÍ

Jak bylo několikrát zdůrazněno, při sexuálním obtěžování dochází k překračování hranic profesně definovaného vztahu mezi vyučujícími a studujícími, který je zaměřen na vztah konkrétních osob, mezi nimiž může být navázán intimní poměr. Učitelé/ky a studenti/ky tedy v takových situacích nejsou primárně vyučujícími a studujícími, ale „pouze“ ženami a muži, čímž se mění pravidla jejich vzájemného vztahování. Ačkoliv jsou studující dospělí lidé, zodpovědnost za zachování hranic profesního vztahu leží jednoznačně na škole, kterou reprezentují konkrétní vyučující¹⁵.

Výzkumy ukazují, že existují určité faktory zvyšující riziko, že hranice budou překročeny. Vyučující by si toho měli být vědomi, a pokud se necítí zcela jistí v tom, že dokáží i v obtížnějších podmínkách hranice profesního vztahu zachovat, neměli by vznik

¹⁵ Viz Brandenburg, 1997.

podobných situací umožnit. To se může týkat i takových situací, kdy například studentky/i chodí vyzývavě oblečení. Pro vyučující by se nemělo stát jakékoliv chování studujících omluvou pro to, že oni sami překročí hranice profesionality. Případně vyzývavě oblečení by měli buď přecházet, nenechat se jím více upoutat, nebo (v případě, že to nelze) požádat studující, aby své oblečení upravili.

Z faktorů, které zvyšují „nečitelnost“ situací a tím i možnost vzniku obtěžování, lze na prvním místě jmenovat setkávání mimo prostředí školy, a to jak se skupinou studujících, tak především s jednotlivými studenty/kami. Jedná se buď o školní aktivity, které probíhají mimo prostor školy (např. exkurze či praxe), nebo o setkání, která se vzděláváním nemají primárně žádnou souvislost (např. posezení v restauraci po přednášce).

V takových situacích často dochází k osobněji laděným rozhovorům. Není možné ani účelně se jim zcela vyhýbat, avšak je nutné ubránit se příliš intimním hovorům, zvláště na témata, která souvisí s partnerským a sexuálním životem. Je stejně nemístné se na podobné oblasti studujících ptát jako nechat se studujícími do podobných rozhovorů vtáhnout.

Zcela nevhodné je přenášet prvky ze vzdělávacího procesu do mimoškolního prostředí, například realizovat seminář, konzultaci nebo zkoušku v restauraci či dokonce u vyučujících doma. Změna atmosféry, která s ne-školním prostředím souvisí, může být pro řadu studujících matoucí. Protože se jedná o schůzku, k níž vyzývá učitel/ka, a on/a rovněž vybírá prostředí, kde se schůzka uskuteční, dochází tím k dalšímu navýšení převahy vyučujících nad studujícími (zvláště odehrávali se schůzka v soukromí učitele/ky). Pro část z nich může být setkání mimo školu nepříjemné, avšak obávají se či nevědí, jak vyučujícím dát svůj nesouhlas najevo.

Setkání mimo školu je navíc nezřídka spojeno s konzumací alkoholu, který vytváří ještě uvolněnější atmosféru. Alkohol je zároveň symbolem neformálnosti vztahů („byli jsme s učitelem na pivu“) a může vystupovat jako alibi případného nevhodného chování.

Významným aspektem je oslovování. V českém kulturním prostředí je rozdíl mezi vykáním a tykáním zásadní. Tykání proměňuje charakter vztahu, který se tak stává osobnějším a familiárnějším. Studující uvádějí, že po té, co začali svým vyučujícím tykat, bylo pro ně obtížnější zachovat si odstup a formální respekt. Z toho pak pro ně plynuly nepříjemné pocity zejména při zkouškách.

Z uvedených důvodů je pro část studujících tykání s vyučujícími nepříjemné a nevyhledávají ho. Je však pro ně obtížné nabídku tykání odmítnout. Pokud vyučující například skupině studentů/ek při posezení v restauraci nabídne tykání, není snadné říci: *Ne, děkuji, já Vám tykat nechci*. Sociální tlak je v takových situacích příliš silný.

I ti studující, kteří tykání vítají, si jsou však dobře vědomi změny v povaze vztahu, kterou nové oslovení přináší. Jejich respekt vůči odbornosti učitele/ky neklesá, ale z hlediska plnění studijních povinností se cítí méně formálně zavázáni. Dobře to ilustruje výpověď jedné studentky lékařského oboru:

Když jsem se učila na zkoušku u toho učitele, nebyla jsem tolik vystresovaná. A možná jsem se tomu věnovala vlastně i trochu méně. Říkala jsem si, že mě snad nevyhodí, když se takhle známe. Přinejhorším mě pošle domů, ale nebude mi termín počítat.

Pro řadu vyučujících nemusí být snadné podobným očekáváním studentů/ek odolat či je odkázat do příslušných mezi.

Studující mají k hranicím, které je oddělují od vyučujících, obvykle ambivalentní postoj. Chtějí je udržet, neboť si uvědomují, že je chrání a že při jejich rozvolnění pro ně bude obtížné přesně rozumět tomu, jaké chování je ještě přípustné a jaké už ne.

Zároveň však mohou porušování hranic testovat, protože je pro ně lákavé vědět více o soukromém životě své/ho učitele/ky. Nicméně většinově se studující shodují, že by vztah vyučujících a studujících měl zůstat v profesní rovině.

Dobře to ilustruje následující výpověď studentky:

Já mám ráda hranice, aspoň mírné. Mezi námi a vyučujícími je přeci rozdíl.

Hranice přitom nemusí znamenat strohý odcizený přístup, jak ukazuje další výpověď, v níž jsou popisovány vyučující, na které studentka ráda vzpomíná:

Nejezdili jsme spolu na žádné mimoškolní výlety a tak. Ale oni měli ten úžasný dar, že věděli, co nám ze svého života mohou a nemusejí říct. Nevím o nich vlastně nic, kromě základních údajů, nevím, jestli byli vdaní, ženatí, jestli měli děti. Nikdy jsme s nima žádný jejich ani naše osobní problémy nerozebírali. Ale věděli jsme, že oni ctí naše názory, že já můžu říct – tohle se mi líbí, tohle se mi nelíbí a můžu dokonce jakoby neuposlechnout jejich příkazu, když to mám nějak zdůvodněný. Že jsou tam jako určité jasné hranice, je tam zákon, rodiče, škola... Ale v těchhle hranicích už je to hodně volný. Oni nám dávali na výběr – oni nás chtějí něco naučit, my se chceme učit a my v ně máme důvěru.

Podobným způsobem o vztazích s vyučujícími hovoří i ostatní, například i student ekonomického oboru:

Máme obrovské přednášky, kde s tím učitelem vůbec nemůžeme mluvit. Je proto fajn, když se třeba na semináři nebo na konzultaci dostaneme do hovoru. Ale mě nezajímá, jak to má doma, jestli je ženatý a má děti. Líbí se mi mluvit o oboru, co je v něm nového. K tomu nemusíme chodit společně pařit. Jednou jsem do hospody s učitelem šel a připadalo mi to divný. Navíc o tom, co mě zajímá, se tam ani moc nemluvilo.

Specifickým problémem v souvislosti se sexuálním obtěžováním jsou partnerské vztahy mezi vyučujícími a studujícími. Jedná se o konsenzuální vztahy, do kterých studentky/í vstupují dobrovolně, a nelze proto hovořit o sexuálním obtěžování v pravém slova smyslu. Nicméně existence takových vztahů představuje výrazné porušení hranic profesního vztahu, a jako takové je potřeba je v kontextu sexuálního obtěžování ošetřit.

Klíčové je uvědomit si, že právě konsenzuálnost partnerských vztahů mezi vyučujícími a studujícími je problematická, neboť tyto vztahy nevnikají v situaci, kdy by si byli oba partneri zcela rovni. Vztah vyučující-studující je primárně asymetrický, což může přispět k důvodům, proč studenti/ky do vztahu vstoupí. Konflikt mezi asymetrií profesního vztahu a žádoucí symetrií osobního partnerského vztahu je zde zásadním problémem. Pokud vztah existuje, dochází ke střetu zájmů, a to jak na straně učitele/ky, který/á musí učit a hodnotit osobu, s níž má intimní vztah, tak na straně studenta/ky.

Zároveň je na místě zvažovat silné negativní důsledky, které má existence partnerského vztahu na ostatní studující a atmosféru v celé studijní skupině. Student/ka v partnerském vztahu s učitelem/kou má ve skupině jiné postavení, neboť disponuje (nebo se to předpokládá) podrobnějšími informacemi o daném učiteli/ce i o celé škole. Může skupině sdělovat různé zajímavosti z osobního života dané/ho učitele/ky i ze života pedagogického sboru, čímž může ve skupině získávat na prestiži, ale zároveň se může dostat do permanentního podezření, že má oproti ostatním výhodnější podmínky. Pro studenta/ku samotného/ou z toho může vznikat dilema, zda některé informace z partnerského vztahu prozrazovat, případně jak zaručit rovné podmínky s ostatními a jak před ostatními obhájit své vlastní znalosti a dovednosti. V případě, že má student/ka dobré výsledky, skupina může vyjadřovat implicitní i explicitní pochybnosti nad tím, zda jsou oprávněné.

4. MOŽNOSTI ŠKOL A VYUČJÍCÍCH: JAK PŘEDCHÁZET SEXUÁLNÍMU OBTĚŽOVÁNÍ A JAK JE ŘEŠIT

Proti zavádění speciálních opatření, která by řešila případy sexuálního obtěžování ve školství, často zaznívá výhrada, že se jedná o řídký jev. Pokud už se výjimečně takový případ objeví, je údajně možné jej posoudit ad hoc a/nebo s pomocí stávajících mechanismů, které se

týkají obecně vztahů mezi studujícími a vyučujícími. Zkušenosti však ukazují, že se nejedná o šťastný postup, neboť sexuální a genderově motivované obtěžování je relativně rozšířený, ale zároveň velmi specifický problém. Vytvoří-li se opatření, která se týkají výhradně tohoto fenoménu, daří se s jejich pomocí případům obtěžování lépe předcházet i je řešit.

Nezanedbatelné je, že povědomí o standardizovaných mechanismech k prevenci i řešení obtěžujícího chování dodává studujícím pocit bezpečného prostředí i důvěru v instituci, na které studují. Tato opatření jsou významným signálem pro celou akademickou obec, že škola si problém uvědomuje, bere jej vážně a musí se s ním vypořádat.

V současné době české vysoké školy žádná specifická opatření proti sexuálnímu obtěžování nemají. To se následně odráží i na vysokém podílu studujících, kteří nevědí, jak by postupovali, pokud by se stali obětí či svědkem sexuálního obtěžování. Podle výše prezentovaného výzkumu 93 % českých studujících neví, zda na jejich škole existují nějaká pravidla pro řešení podobných případů, 5 % ví, že neexistují, a pouze 2 % ví, jak by se v podobných situacích měli zachovat.

Školy mají různé možnosti, na jakých úrovních a jakými způsoby vůči sexuálnímu obtěžování vystupovat. Část aktivit je vázána na systémová opatření, která mohou přijímat pouze vedení škol (rektoráty či děkanáty). Část aktivit se však týká každodenní pedagogické praxe, a jsou proto přístupné jednotlivým vyučujícím. Tato příručka nemůže nabídnout vyčerpávající přehled možných postupů. Vychází však ze zahraničních zkušeností a představuje ty praktiky, které se ukázaly být nejefektivnější¹⁶.

Rámcově lze aktivity rozdělit do dvou oblastí: 1. prevence sexuálního obtěžování, 2. objasňování a řešení případů sexuálního obtěžování. Druhá oblast přitom přímo navazuje na první, neboť obecná pravidla pro průběh procesu objasňování jsou klíčovou součástí preventivních opatření.

4.1. PREVENCE SEXUÁLNÍHO OBTĚŽOVÁNÍ

Prevence představuje hlavní fázi boje proti sexuálnímu obtěžování. Může nabývat specifické i nespecifické podoby. Nespecifická prevence se přitom týká celkové kultivace vztahů mezi vyučujícími a studujícími a navozování pozitivního sociálního klimatu v rámci vzdělávání. Specifické podoby prevence se pak již konkrétně soustřeďují na sexuální obtěžování. Měly by zahrnovat:

- ➔ zřetelné odmítnutí sexuálního a genderově motivovaného obtěžování a deklarování snahy o jeho zamezení;

¹⁶ Východiskem jsou zejména publikace Allen, 1995, a Paludí a Barickman, 1998.

- ➔ formulování základního dokumentu, který obsahuje definici sexuálního a genderově motivovaného obtěžování, výčet netolerovaného chování, postup při řešení nahlášených případů a seznam případných trestů;
- ➔ realizace školení pro všechny skupiny tvořící akademickou obec s cílem seznámit je s problematikou sexuálního a genderově motivovaného obtěžování a jejího řešení;
- ➔ vytvoření podpůrných mechanismů pro osoby, které se setkají se sexuálním obtěžováním.

Pro obrácení pozornosti celé akademické obce k problematice sexuálního obtěžování je vhodné, aby vedení školy konzistentně dávalo najevo, že je považuje za nepřipustný jev. Sexuální obtěžování a jeho netolerance by se měla objevovat jako jeden z bodů v oficiálních projevech (např. při imatrikulacích) či v prezentaci školy (např. na webových stránkách, na nástěnkách).

Explicitní odmítání sexuálního obtěžování pochopitelně musí korespondovat s celkovým stylem řízení školy. Členové/ky vedení školy by měli jít ostatním vyučujícím příkladem a sami se nedopouštět žádného problematického chování vůči studujícím ani by neměli (být v legraci a v neformálních rozhovorech) zlehčovat rizika obtěžování.

Nejlepším projevem snahy o eliminaci sexuálního obtěžování je, pokud vedení školy připraví oficiální dokument. Může se jednat o dílčí kapitulu *Etického kodexu* nebo o samostatné *Opatření rektora/ky či děkana/ky*, případně o jiný dokument s celoškolským dosahem. Protože v českém kontextu není běžná tradice *Etického kodexu*, budeme se zde věnovat pouze *Opatření rektora/ky či děkana/ky proti sexuálnímu obtěžování* (dále jen *Opatření*). Na zahraničních univerzitách obvykle existují oba dokumenty, přičemž *Etický kodex* má obecnější ráz a deklaruje odmítání sexuálního obtěžování, na něj pak navazují *Opatření*, která podrobně specifikují konkrétní mechanismy a postupy.

OPATŘENÍ PROTI SEXUÁLNÍMU OBTEŽOVÁNÍ

Opatření by mělo být dostatečně podrobným dokumentem, na jehož základě je možné získat jasnou představu, jaké chování škola odmítá a jak se má postupovat při setkání s ním. Pro vyšší efektivitu by dokument měl vycházet ze specifik konkrétní školy. Dokument musí mít vysokou míru závaznosti a být znám celé akademické obci. Měl by být tedy umístěn na veřejně přístupném místě, pravidelně aktualizován a permanentně připomínán.

Opatření může být zaměřeno buď pouze proti sexuálnímu obtěžování studujících ze strany vyučujících a dalších pracovníků/ic školy, nebo může komplexně pojednávat

jakékoli sexuální obtěžování na akademické půdě, tj. včetně obtěžování mezi studujícími a obtěžování pracovníků/ic školy ze strany studujících. V prvním případě je výhodou konzistentní ošetření typu sexuálního obtěžování s největším výskytem. Z dlouhodobého hlediska je nicméně dobré připravit i dokument pro zbývající typy obtěžování.

Při formulaci *Opatření* je vhodné inspirovat se obdobnými dokumenty ze zahraničních vysokých škol. Jeden z nich je zařazen v příloze (viz příloha 1), další lze nalézt na webových stránkách příslušných vysokých škol¹⁷. Rámcově platí, že *Opatření* by mělo obsahovat následující části:

➔ 1. vymezení pojmu sexuální obtěžování

Vzhledem k nízkému povědomí o sexuálním obtěžování by měl dokument primárně vymezit, jaký je význam pojmu sexuální obtěžování. Ten by neměl vycházet jen z laického chápání, ale naopak by měl respektovat standardní odbornou definici pojmu. Zejména se jedná o zařazení genderově motivovaného obtěžování mezi chování, které instituce netoleruje.

➔ 2. popis nepřipustného a rizikového chování

Vedle obecné definice sexuálního a genderově motivovaného obtěžování je vhodné zahrnout i konkrétní popis jeho možných projevů, které budou pokrývat širokou škálu aktérů/ek a situací, v nichž k obtěžování dochází. Chování by mělo být rozděleno na zcela netolerovatelné a dále chování potenciálně problematické či rizikové, které sice obtěžováním není, ale zvyšuje pravděpodobnost jeho vzniku. Předpokladem by mělo být, že při nízkém povědomí o problematice sexuálního obtěžování dochází k velké části případů z důvodu neznalosti, nikoliv se záměrem ublížit. Pozitivní ladění dokumentu nicméně nesmí vést k relativizaci obtěžování a k omezování důsledné aplikace pravidel.

➔ 3. školení

Součástí *Opatření* může být stanovení povinnosti pro studující, vyučující i ostatní pracovníky/ice vysoké školy projít školením o sexuálním obtěžování. Školení by mělo být specificky zaměřeno na jednotlivé skupiny. Dokument může obsahovat rozvrh školení během akademického roku a kdy a jak často musí jednotlivé skupiny osob školení absolvovat.

¹⁷ Viz např. Oxford University: www.admin.ox.ac.uk/eop/har; Harvard University: www.fas.harvard.edu/home/dean-and-administration/policies-for-faculty-students-and-staff/sexual-harassment-officers-and-resources.shtml; Humboldt-Universität, Berlin: www.gremien.hu-berlin.de/frb/sbel

➔ **4. postupy při podávání stížnosti**

Dokument by měl stanovovat pravidla pro ohlašování podezření na sexuální obtěžování a pro iniciativní zjišťování názorů studujících a vyučujících na dění a atmosféru na škole. Mělo by být určeno, kdo je kontaktní osobou, jaké jsou její pravomoci a její zodpovědnost vůči těm, kdo stížnost podávají (např. zachování diskrétnosti a anonymity). Kontaktních osob by mělo být více, aby se vyloučila možnost, že by někdo musel podávat podnět osobě, které se týká nebo která má k obviněné osobě vztah. Kontaktní osoby by měly být pečlivě vybírány s ohledem na osobnostní založení a měly by projít důkladným školením. Dále by měla být doporučena forma stížnosti, včetně struktury informací. Podstatné je, aby postupy ukazovaly, že se stížnostmi bude nakládáno vážně, důvěrně a standardně, a že podání pravdivé stížnosti nepředstavuje žádné nebezpečí pro osobu, která stížnost podává. Zásady by měly pamatovat nejen na podávání podnětů od samotných obětí obtěžování, ale také od případných svědků, ať již z řad studujících, či vyučujících.

➔ **5. postupy při řešení případů**

Součástí *Opatření* by měl být i rámcový popis průběhu objasňování a vyhodnocování případů sexuálního obtěžování, které jsou nahlášený. Mělo by být zřejmé, jak bude postupováno po podání stížnosti. Určit, zda k obtěžování skutečně došlo a v jaké míře, by měla komise s předem stanovenými členy/kami nebo alespoň rámcovými pozicemi, které mají být v komisi zastoupeny. Dále by měly být stanoveny časové lhůty pro jednotlivé kroky, avšak při zachování určité flexibility pro případy, kdy by se někdo úmyslně vyhýbal vyšetřování nebo kdy by svědci nebyli z legitimních důvodů okamžitě k dispozici.

➔ **6. návrh postihů**

Dokument by měl stanovovat, jak se bude postupovat v případech, kdy bude sexuální obtěžování prokázáno, tj. jakých trestů bude vůči obtěžujícím osobám užíváno. Preventivně působí také (nejmenovitě) zveřejňování disciplinárních opatření v prokázaných případech obtěžování. Zároveň by se dokument měl okrajově věnovat i tomu, že dojde k záměrným falešným obviněním, a stanovovat návrh případných trestů.

Opatření by mělo být nejen formulováno, ale také bez výjimek uplatňováno. Je-li pouhou proklamací nebo je-li aplikováno selektivně, neplní svoji funkci. Každému podnětu musí být věnována odpovídající pozornost, musí být řešen v souladu s kodifikovanými postupy a musí za ním zůstat „administrativní stopa“ ve formě psané dokumentace.

Dokument by měl mít dlouhodobý charakter a měl by tedy obsahovat zásady platné několik let. Zároveň je však nutné, aby *Opatření* podléhalo pravidelným přezkumům a případným revizím, které reflektují řešené případy.

Na českých vysokých školách dosud podobná *Opatření* chybí. Bez dokumentu, který vytváří rámec pro praktické aktivity v oblasti prevence i řešení, však nelze proti sexuálnímu obtěžování efektivně bojovat. Je proto na místě, aby školy v blízké době obdobné dokumenty přijaly. Zasloužit se o to mohou různé skupiny v rámci akademické obce. Členové a členky vedení vysoké školy mohou prosadit tuto agendu z titulu svých funkcí. Řadoví vyučující mohou jednat po linii katedra-fakulta-reaktorát. Vyučující i studující mohou také podávat podněty Akademickému senátu dané fakulty či vysoké školy, který může k přijetí *Opatření* vedení školy přímo vyzvat.

Při prosazování pravidel zamezujících sexuálnímu obtěžování je bohužel třeba počítat s odmítavým postojem části akademické obce. Je proto nutné mít připravenou vhodnou argumentaci. Je například možné odkazovat na zahraniční univerzity, inspirovat se jejich postupy a zároveň na nich demonstrovat význam této agendy.

Využit je možné i pomoci ze strany některých českých institucí, které se problematice sexuálního obtěžování věnují, jako je například katedra genderových studií Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze¹⁸, Národní kontaktní centrum – Ženy a věda Sociologického ústavu Akademie věd¹⁹ či Oddělení genderových studií Masarykovy univerzity v Brně²⁰.

ŠKOLENÍ V PROBLEMATICE SEXUÁLNÍHO OBTĚŽOVÁNÍ

V rámci prevence sexuálního a genderově motivovaného obtěžování má klíčovou úlohu systematické vzdělávání, které umožní všem členům/kám akademické obce obtěžující chování rozpoznat, pojmenovat je a bránit se mu. Konkrétním cílem školení je, aby po jeho absolvování zúčastnění byli schopni:

- ➔ definovat typy sexuálního obtěžování a rozpoznat sexuální obtěžování v konkrétních situacích;
- ➔ uvědomovat si širokou škálu negativních dopadů, které sexuální obtěžování přináší různým aktérům a aktérkám, a být si vědomi i právních, institucionálních, pedagogických a morálních aspektů takového chování;

¹⁸ Viz www.fhs.cuni.cz/gender

¹⁹ Viz www.zenyaveda.cz

²⁰ Viz www.gender.fss.muni.cz

- ➔ popsat postupy pro podávání podnětů týkajících se sexuálního obtěžování;
- ➔ zastávat k sexuálnímu obtěžování odmítavý postoj.

Školením by měla procházet celá akademická obec, tj. studující, vyučující, administrativní i techničtí/cké pracovníci/ice atd. Školení by po obsahové i formální stránce mělo respektovat specifika jednotlivých skupin, a proto by měly vzniknout různé školící moduly. Ty by se měly lišit hloubkou a rozsahem, formou, tematickými důrazy, uváděnými příklady, množstvím školených osob a požadovaným výstupem. Například ilustrativní scénáře, které jsou smysluplné pro vyučující, nemusí odpovídat zkušenostem administrativních zaměstnanců/kyň.

Zkušenosti ze zahraničí ukazují, že je funkční připravit a realizovat pro jednotlivé cílové skupiny následující školící moduly²¹:

➔ **1. školení pro vedoucí pracovníky/ice**

Podrobné školení zahrnující jak informace, tak i praktický nácvik postupu vůči případům sexuálního a genderově motivovaného obtěžování. Klíčový je důraz na zodpovědnost vedoucích pracovníků za minimalizaci výskytu sexuálního obtěžování. Podstatná část školení by měla být věnována právním otázkám a aplikaci školních pravidel. Školení je určeno pro vedení vysokých škol či fakult, tajemníky/ice, ředitele/ky institutů a vedoucí kateder. Školení by mělo být realizováno vždy po nástupu nového vedení školy, tj. obvykle jednou za čtyři roky.

➔ **2. školení pro lidi pověřené řešením případů sexuálního obtěžování**

Velice podrobné školení, které rovněž zahrnuje část informativní a část tréninkovou. Důraz by měl být kladen na postupy při objasňování a řešení případů sexuálního obtěžování, tj. na zásady komunikace s jednotlivými aktéry a aktérkami případů a rozhodování na základě různých důkazových materiálů. Velmi důležitou součástí školení je i upozorňování budoucích kontaktních osob na mocenské asymetrie ve vztahu vyučujících a studujících, které mohou hrát zásadní roli před a při podávání podnětu k prošetření obtěžujícího chování i během jeho objasňování. Užitečné je simulovat situace na ilustrativních příkladech. Školení by se měli účastnit lidé v pozici kontaktních osob, kterým jsou podávány stížnosti, a členové/ky vyšetřovacích komisí. Školení by mělo probíhat vždy po nástupu konkrétních osob do funkce a v případě jejich dlouhodobého výkonu je vhodné školení po několika letech opakovat.

²¹ Paludí a Barickman., 1998, str. 29.

➔ 3. školení pro vyučující

Školení pro všechny vyučující, včetně externích učitelů/ek a doktorandů/ek, kteří se podílejí na výuce. Minimální délka trvání školení je 1,5 hodiny. Prostor by měl být věnován zejména představení různých podob sexuálního obtěžování (tj. včetně obtěžování genderového) a rozboru negativních důsledků pro konkrétní studující i celou studijní skupinu. Školení může mít formu přednášky, nicméně i tak by mělo využívat příklady konkrétních scénářů. Pokud zbývá čas na praktické aktivity, jako je hraní rolí či diskuse o konkrétních případech, stává se školení efektivnějším. Školení by se mělo konat alespoň jednou za dva roky a měli by je absolvovat noví vyučující, ale zároveň stávající vyučující přibližně po pěti letech od předchozího školení.

➔ 4. školení pro studující

Školení pro všechny studující v minimálním rozsahu 30–45 minut, na které by měly navazovat další distanční materiály či podrobnější semináře pro zájemce/kyně. Školení má dva různé cíle – jednak dát studujícím najevo, že sexuální obtěžování je pro školu významné téma, jednak seznámit studující se základními pojmy. Vhodné je, když školení absolvují studující na samotném začátku studia a dále se jim nabízí možnost bližšího seznámení s problematikou. Při vysokém počtu studujících je vhodné školení zkombinovat s povinným prostudováním dalších materiálů. Školy například mohou při zápisu studujících do 1. ročníku požadovat, aby si přečetli příručku, která je vedle tohoto textu druhým výstupem z výše představeného projektu. Následně absolvují školení, které se již nemusí věnovat úplným základům, nýbrž se může soustředit na diskusi a praktické aktivity. Příručka je pro školy zdarma k dispozici v elektronické podobě na www.fhs.cuni.cz/gender a mohou ji tedy vyvěsit na svých webových stránkách. Efektivnější postup, který zaručuje, že studující materiál skutečně přečtou a informacím porozumí, představuje distanční studijní materiál²².

➔ 5. školení pro administrativní, technické a hospodářské pracovníky/ice

Základní školení pro všechny pracovníky/ice školy mimo vyučující a vedení. Ve stručné podobě představuje téma sexuálního obtěžování a ukazuje jeho možné podoby v situacích relevantních pro dané pracovní pozice (např. studijní oddělení či knihovna). Školení je vhodné realizovat jednou za dva až tři roky pro nové pracovníky/ice a pro stávající pracovníky/ice, kteří původní školení absolvovali před více než pěti lety.

²² Distanční studijní materiál plánujeme vytvořit v rámci pokračování projektu v roce 2010. Školy si jej případně mohou připravit samy na základě publikace pro studující vzešlé ze stejného projektu jako tato příručka pro vedení škol a vyučující. Užitečné jsou rovněž materiály ze zahraničních univerzit (jejich webové stránky viz výše).

K jednotlivým školícím modulům by měly být připraveny stručné studijní materiály, které budou shrnovat vymezení sexuálního obtěžování a jeho možné podoby, ilustrovat je na konkrétních situacích a formulovat zásady platné na dané škole. Je vhodné, aby se jednalo o tištěný materiál, s nímž všichni účastníci/ice ze školení odejdou. Zcela dostačující je skládaný letáček formátu A4 či dokonce A5. Podstatné je, aby obsahoval odkazy na další podrobnější materiály, zejména na oficiální fakultní dokumenty (*Opatření rektora/ky či děkana/ky proti sexuálnímu obtěžování*), na platnou legislativu (antidiskriminační zákon, zákoník práce a Ústava ČR) a případně na tuto či podobné příručky.

Úspěšnost školení závisí nejen na sdělených faktických informacích, ale také na nastolené atmosféře. Mezi účastníky/icemi by mělo panovat klima důvěry a jistoty, že cílem školení je přispět ke kultivaci akademického prostředí a vybudování příznivých profesních vztahů, které pomáhají vzdělávání. Tato atmosféra pomůže, aby školení probíhalo interaktivně. Pokud se vede diskuse a realizují různé praktické aktivity (hraní rolí či rozborů fiktivních případů), školení se stává hodnotnějším. Atmosféře důvěry i samotné diskusi může pomoci, pokud je účastníkům/icím nabídnuta možnost pokládání anonymních dotazů.

Podstatným faktorem z hlediska atmosféry jsou také podmínky, za kterých školení probíhá. Na školení by měl být vyhrazen dostatečný čas v období relativního pracovního klidu (tedy například nikoliv v části akademického roku, kdy probíhají státnice a přijímací zkoušky) a mělo by se uskutečnit v nerušené místnosti. Ta by měla být uzpůsobena tomu, že těžištěm školení je diskuse. Je ideální, pokud jsou lavice pohyblivé a je možné je při diskusi či praktických aktivitách (hraní rolí) přestavět, případně při menším počtu osob lze sezení uspořádat rovnou do kruhu. Při delším semináři je vhodné pamatovat i na základní občerstvení.

Je vhodné, aby školení vedl člověk, který se problematice věnuje, ale není bezprostředně spojen s konkrétní školou. Pokud již škola má v prevenci sexuálního obtěžování tradici, je samozřejmě možné využít i vlastní pracovníky/ice, kteří se touto agendou zabývají (např. kontaktní osoby pro podávání stížností). Užitečné bývá, když školící tým tvoří žena a muž. Měli by mít pochopitelně s podobnými školeními dostatečné zkušenosti, protože se jedná o citlivou problematiku. Nelze například vyloučit, že budou v rámci semináře tematizovány osobní zkušenosti, které mohou mít stále traumatizující potenciál. Pro legitimitu školení je vhodné, aby zahájení provedl/a člen/ka vedení školy.

4.2. OBJASŇOVÁNÍ A ŘEŠENÍ SEXUÁLNÍHO OBTEŽOVÁNÍ

V rámci preventivních opatření jsou formulovány obecné mechanismy, jak by se mělo postupovat v případech stížnosti na sexuální obtěžování. Pokud k takovým případům dojde, uvedou se tyto obecné mechanismy v život a nastává fáze intervence. Uplatňování zásad

postupu proti sexuálnímu obtěžování, které jsou formulovány v *Opatření*, je důležitou součástí prevence. Celé akademické obci dodává jistotu, že vedení školy skutečně sexuální obtěžování odmítá a že takové chování není tolerováno. Intervence by nicméně měla probíhat citlivě s přihlédnutím ke specifikům jednotlivých případů, vycházet ze závažnosti konkrétního chování a při volbě prostředků zohledňovat pravděpodobnost, zda povedou k zastavení obtěžování.

Průběh intervence je možné rozdělit do tří fází:

➔ 1. orientační fáze

V této fázi dochází k rozpoznání a pojmenování sexuálního obtěžování. O případech se nevedou žádné oficiální spisy ani nedochází k jejich objasňování. Obtěžovaný člověk nebo svědkové obtěžování si ujasňují, zda pozorované chování splňuje charakter sexuálního a genderově motivovaného obtěžování. Často se jedná o velmi obtížný krok, neboť chování může mít skrytější formy, obtěžování či svědci mohou mít k obtěžující osobě pozitivní vztah nebo se mohou obávat pomsty při vznesení obvinění. Je důležité, aby existovaly institucionální možnosti poradit se o pozorovaném obtěžujícím chování a o postupech řešení.

Instituce školy by měla pomoci jednotlivým osobám situaci správně pochopit a rozhodnout se o dalším postupu. K tomu slouží nejen kontaktní osoby pro řešení případů sexuálního obtěžování, ale také anonymní schránky či internetové poradny, které může spravovat buď přímo škola, nebo různí vnější aktéři, zejména nevládní organizace. Tyto instituty jsou určeny nejen pro obtěžované osoby, ale také pro svědky obtěžování nebo pro osoby, které se obávají, že by jejich chování mohlo být za obtěžování považováno.

Z hlediska obětí či svědků obtěžování může mít orientační fáze tři vyústění: a) rozhodnutí, že se o obtěžování nejedná nebo že je daná osoba nechce řešit, b) rozhodnutí obtěžované osoby či svědka, že se o obtěžování jedná a že k jeho řešení využije neformální cesty, c) rozhodnutí obtěžované osoby či svědka, že se o obtěžování jedná a že podá oficiální stížnost.

➔ 2. neformální fáze

Neformální fáze je využívána již přímo k řešení případů sexuálního obtěžování, avšak nikoliv oficiální cestou. Zkušenosti ukazují, že lidé mají spíše tendenci řešit sexuální obtěžování neformálně, protože jim jde primárně o zastavení daného chování a ne o potrestání obtěžující osoby²³. Konkrétně se jedná o situace, kdy obtěžovaný

²³ Rowe, 1996.

člověk či svědek obtěžování přímo či písemně komunikuje s obtěžující osobou o nevhodnosti jeho/jejího chování. Kontakt přitom může zprostředkovat pověřená osoba (např. člen/ka komise pro vyšetřování sexuálního obtěžování). Pro případ, že ani přes upozornění obtěžující chování neustane, je vhodné si z neformálního řešení udělat záznam (např. kopie dopisu, kopie odeslaného e-mailu). Nicméně podstatné je, že v této fázi neprobíhá žádné oficiální řízení a že ani obtěžovaný, ani obtěžující člověk nejsou jmenovitě vedeni v agendě školy.

➔ **3. formální fáze**

Formální fáze představuje řešení sexuálního obtěžování pomocí oficiálních mechanismů školy. Začíná podáním písemné stížnosti (návrh jejího znění viz příloha 2) kontaktní osobě a dále svoláním či sestavením vyšetřovací komise, která objasní, zda k obtěžování skutečně došlo a jaké bylo povahy. Pokud se prokáže opodstatněnost podnětu, musí následovat odpovídající disciplinární opatření, které může podle závažnosti případu sahat od osobního pohovoru (v případě chování, které hraničí se sexuálním obtěžováním) přes udělení důtky (v případě „mírnějších“ forem obtěžování) až po ukončení pracovního poměru (při vážnějších formách obtěžování a při opakovaném otevřeném sexuálním nátlaku).

Disciplinární opatření postihující sexuální obtěžování by měla být zveřejňována, neboť se jedná o další efektivní techniku prevence. Přitom by mělo být konkretizováno, o jaké typy chování se v jednotlivých případech jednalo. Studující a vyučující tak uvidí, že se jim jako obtěžovaným dostane pomoci a na druhé straně, že budou-li obtěžovat, ponесou následky. Zároveň je však nutné zachovat anonymitu a chránit soukromí těch, kdo již byli potrestáni. Informace o disciplinárních opatřeních by neměly obsahovat jména ani další detaily, které by mohly být využity k jejich identifikaci, vhodné je naopak specifikovat pohlaví a postavení zúčastněných. Opatření přijatá s cílem zastavit sexuální obtěžování nesmí mít žádné negativní dopady na obtěžované. Je například zcela nepřijatelné, aby se situace „napravovala“ tak, že se studujícím doporučí změna jejich výukových plánů. Tato rozhodnutí musí být zcela na nich.

Z hlediska účinnosti boje proti sexuálnímu obtěžování je zvláště důležité, jak probíhá formální fáze intervence. Ta totiž ukáže, zda škola skutečně sexuální obtěžování odmítá, nebo to pouze deklaruje v oficiálních dokumentech. Nevhodné či nedůsledné postupy v rámci formální fáze mohou zdiskreditovat veškeré další aktivity související s touto agendou. Proto se podrobněji zastavíme u složení komise objasňující případy sexuálního obtěžování a u principů její práce.

KOMISE PRO ŘEŠENÍ PŘÍPADŮ SEXUÁLNÍHO OBTĚŽOVÁNÍ

Komise představuje několikačlenný poradní orgán vedení školy, který provádí objasňování případů sexuálního obtěžování, k nimž byly podány oficiální podněty. Komise rozhoduje, zda k sexuálnímu a genderově motivovanému obtěžování skutečně došlo a v jaké míře závažnosti, a na základě toho doporučuje disciplinární opatření vůči obtěžující osobě. Návrhy komise předkládá vedení školy, přičemž konečné rozhodnutí o uložení postihu leží na rektorovi/ce či děkanovi/ce.

Zahraniční zkušenosti ukazují, že komise pro vyšetřování podnětů týkajících se sexuálního obtěžování může mít různé složení. Někde zahrnuje pracovníky/ice útvarů, jež mají na starosti záležitosti studujících. Jinde jde o osoby, které volí akademická obec ze svého středu. Další možností je, že komisi jmenuje rektor/ka či děkan/ka tak, aby zahrnoval/a vyučující, jiné zaměstnance/kyně školy, externí odborníky/ice a případně i studující. Poslední jmenovaná možnost se jeví jako neefektivnější i pro český kontext.

Složení komise by mělo vycházet z oficiálních školních dokumentů *Opatření rektora/ky či děkana/ky proti sexuálnímu obtěžování*, které by měly stanovovat lichý počet členů/ek a pozice, které zastupují. Komise může mít například následující profil: studijní prorektor/ka či proděkan/ka, dva vyučující, dva studující, administrativní či technický/á pracovník/ice, externí odborník/ice. Pro zvýšení nezávislosti je dobré uvažovat o zřízení komise nikoliv na úrovni fakulty, nýbrž na úrovni univerzity, respektive rektorátu. Nesmí to však být na úkor flexibility a zároveň specifčnosti podmínek na konkrétní škole. Proto u velkých, vnitřně heterogenních univerzit je vhodnější zůstat na úrovni fakult.

Jmenovité obsazení komise by nemělo být určováno ad hoc pro jednotlivé případy, ale s dlouhodobým výhledem. Komise totiž musí projít podrobným odborným školením, což by v případě jednotlivých jmenování znesnadňovalo samotnou činnost komise. Nicméně v řešení jednotlivých případů je nutné zajistit, aby členové/ky komise nebyly ve střetu zájmů vůči obviněným osobám. Vzhledem k tomu je třeba, aby počet pověřených osob byl vyšší, nejlépe dvojnásobný. Z nich pak je sestavována konkrétní komise pro daný případ.

Konkrétní komise by měla být dostatečně pestrá nejen z hlediska zastupovaných skupin, ale také z hlediska pohlaví, věku, oborů, akademických hodností atd. Takový profil zaručuje větší důvěryhodnost komise, vyvážený přístup k vyšetřování, zohlednění různých perspektiv při rozhodování i pravděpodobnost, že budou respektovány všechny procedurální náležitosti. Na druhé straně toto řešení klade větší nároky na komunikaci, koordinaci a zajištění diskrétnosti. Při výběru osob pověřených řešením případů sexuálního obtěžování je stěžejní jejich osobnostní výbava – musí se jednat o osoby schopné nestranného, ale přitom citlivého přístupu a zachovávající důvěrnost informací.

Komise by měla při řešení konkrétních případů postupovat podle jednotných principů, které stanovují průběh a sekvence objasňování a zásady jednání se zainteresovanými osobami. Základní pravidla pro vyšetřování lze shrnout následovně²⁴:

- ➔ Ke každé podané stížnosti přistupujte s vážností, nepovažujte ji předem za neodůvodněnou. Každý podnět musí být vyšetřen, zdokumentován a musí být k němu přijato nějaké rozhodnutí.
- ➔ Každý podnět objasňujte individuálně, zohledňujte všechny jeho okolnosti a celkový kontext případu. Zjistěte co nejvíce detailů o případu, uplatňujte na něj různé perspektivy.
- ➔ Na každý případ aplikujte konzistentně, spravedlivě a důsledně postupy, které jsou formulované v *Opatření*. Dobrou praxí je využívat standardní formulář, který zaručí, že byly splněny všechny procedurální náležitosti. Zároveň však věnujte pozornost specifickým stránkám jednotlivých případů.
- ➔ Proces objasňování by měl proběhnout maximálně rychle při dodržení správné procedury. Zbytečně protahované vyšetřování může znamenat ztrátu důvěry i spolupráce ze strany obtěžovaných a může vést i k jejich sekundární viktimizaci. U řady případů (např. používání pornografických materiálů před skupinou studentek) je sexuální obtěžování zcela zřejmé, a není proto třeba delšího objasňování.
- ➔ Pozvěte si k rozhovoru postupně osobu, která podala stížnost, a osobu, která byla obviněna. Obtěžovaná osoba by měla být vyslechnuta jako první. Nikdy oba aktéry nekonfrontujte přímo; zvláště v případech obtěžování mezi vyučujícími a studujícími existuje ve vztahu podstatná asymetrie, která v takových situacích studující znevýhodňuje, což může vést k jejich znedůvěryhodnění, ale také traumatizaci.
- ➔ Při rozhovorech s aktéry zjišťujte: Co se stalo?; Kde a kdy se to stalo?; Kdo byli aktéři a kdo svědci?; Existují podpůrné důkazy (deníky, poznámky v diářích, účtenky, fotografie)?; Jaké řešení případu by sami aktéři a aktérky navrhovali? Využívejte otevřené otázky, které dávají možnost pojmenovat situaci vlastními slovy; nepodsouvejte zúčastněným aktérům žádné interpretace. Rozhovory se mohou odehrát před celou komisí, což však v některých případech může být příliš stresující. Proto je třeba zvážit i jiné formy, např. provedení rozhovoru jedním/ou členem/kou komise s tím, že nahrávku rozhovoru dostane k dispozici zbytek komise.
- ➔ Osobě, která podala stížnost, vyjádřete podporu. Nepředpokládejte, že se jedná o falešné obvinění. Zároveň však usilujte o nestranný přístup a neslibujte žádný

²⁴ Ibid., str. 33–34, Brandenburg, 1997.

jiný výsledek než ten, že podnět bude důkladně vyšetřen. Zdůrazněte nepřijatelnost falešných obvinění.

- ➔ Ujistěte se, že obviněná osoba zná *Opatření* a svá zákonná práva (například podání žaloby na porušení antidiskriminačního zákona), včetně práva být vyslechnut/a, povolat si svědky, předkládat důkazy a být informován/a o konkrétních obviněních.
- ➔ Připomínejte všem aktérům/kám, že komise respektuje zásadu diskrétnosti do té míry, do jaké je to možné pro vyšetření a vyřešení situace. Zdůrazněte, že vedení školy udělá vše pro to, aby osoba podávající podnět měla zaručenu ochranu před pomstou ze strany obviněného člověka. Zároveň zdůrazněte, že komise a vedení školy budou chránit soukromí obviněného člověka, nebudou předpokládat jeho vinu bez důkazů a budou navrhopvat výhradně tresty odpovídající míře provinění.
- ➔ Vyslechněte svědky. Ujistěte je, že budou chráněni před případnou odvetou ze strany obviněné osoby. Zároveň je ale informujte o povinnosti mluvit pravdu a o důsledcích případných lží. Požádejte je, aby respektovali diskrétnost procesu objasňování a nemluvili o podrobnostech případu s žádnými dalšími osobami. Rovněž požádejte obviněnou i obviňující osobu, aby o záležitosti nemluvily s ostatními možnými svědky, dokud probíhá vyšetřování.
- ➔ O všech jednáních komise vedte podrobné záznamy. Rozhovory si se svolením aktérů nahrávejte. Před konečným rozhodnutím dejte přečíst poznámky komise o posuzovaném chování osobě podávající podnět i osobě obviněné, případně je nechte záznam dovysvětlit a doplnit. Poznámky můžete připojit ke konečnému rozhodnutí komise a doporučení pro rektora/ku či děkana/ku.
- ➔ Veškeré materiály z řešení případu musí zůstat důvěrné. S výjimkou úzkého vedení školy se nesmí dostat do rukou nepovolaným osobám.
- ➔ Při rozhodování a formulování závěrů zachovávejte objektivitu. Závěry komise by se neměly týkat hodnocení jiných skutečností, než pro jaké byly shromážděny důkazy a komise se na nich plně shoduje.

Vyjádření komise může rámcově nabývat tří podob: a) prokázání, že k sexuálnímu obtěžování došlo, případně v jaké míře závažnosti, b) prokázání, že k sexuálnímu obtěžování nedošlo, c) neprokatelnost sexuálního obtěžování z důvodu nedostatečných důkazů. Ve všech uvedených případech může komise dát vedení školy své doporučení, jak dále postupovat. Pouze v prvním případě, kdy je sexuální obtěžování prokázáno, by však měla navrhopvat potrestání. Při volbě postihu by se komise měla řídit obecnými zásadami danými v *Opatření*, a ty by měla důsledně uplatňovat vůči všem obtěžujícím osobám bez ohledu na jejich

akademickou hodnotu či význam odbornosti. U nejkrajnějších projevů sexuálního obtěžování jsou na místě maximální tresty až v podobě ukončení pracovního poměru. Obecně se však doporučuje přijímat nejméně přísné disciplinární kroky, které ještě povedou k zastavení obtěžování.

4.3. INDIVIDUÁLNÍ STRATEGIE ŘEŠENÍ PŘÍPADŮ OBTEŽUJÍCÍHO CHOVÁNÍ

Hlavní pozornost jsme dosud věnovali institucionálním aktivitám, které se snaží eliminovat výskyt sexuálního obtěžování. Zvláště v podmínkách českých vysokých škol, kde podobná opatření dosud chybí, je důležité zmínit i další možnosti, které se nabízejí konkrétním osobám. Tyto postupy se uplatňují i v případech, že škola oficiálními mechanismy disponuje, a to v rámci neformální fáze řešení. Uvedené možnosti může využít jak člověk, který je objektem sexuálního obtěžování, tak člověk, který je jeho svědkem.

Oba níže popsané postupy mohou vést k tomu, že obtěžovaná osoba získá pocit větší kontroly nad situací, což samo o sobě může vést k zamezení dalšímu obtěžování. Navíc jsou diskrétní a nabízejí obtěžující osobě zpětnou vazbu, jak její chování působí na druhé, což může rovněž vést k vyřešení situace bez formálního obvinění. Zároveň uplatnění jednoho z postupů je signálem pro člověka dopouštějícího se obtěžování i pro další aktéry, že student/ka je odhodlán/a zastavit sexuální obtěžování a prolomit mlčení.

DOPIS

Efektivní cestou je písemné sdělení adresované člověku, který se obtěžování dopouští. Dopis by měl obsahovat upozornění, že pisatel/ka považuje chování za nevhodné a netolerovatelné a žádá, aby ustalo. Dopis by měl být adresátovi/ce zaslán elektronicky nebo doporučeně tak, aby existoval důkaz o jeho doručení. Pro případ, že dopis nepovede ke změně chování a pisatel/ka se rozhodne pro podání oficiální stížnosti, je důležité uschovat si kopii obsahu dopisu i s datem odeslání. Dopis by měl obsahovat následující tři části²⁵:

➔ 1. Popis obtěžujícího chování

Chování by mělo být popsáno maximálně věcně, podrobně a bez hodnotících soudů. Konkrétní chování by mělo být specifikováno, včetně dat, míst, svědků a popisu událostí. Například: *„Během konzultace dne 3. října 2009 jste mi řekl: ‚S vaší prací nejsem spokojený/á, a proto zápočet nedostanete. Můžeme to ale probrat při večeři a uvidíme, co by se s tím ještě dalo dělat.“*

²⁵ Paludi a Barickman, 1998, str. 8-9.

➔ 2. Popis pocitů

Odděleně od popisu chování by měly být formulovány pocity, které události vyvolaly v pisateli/ce. Například: *„Vaše poznámka mne nepříjemně zaskočila a vyvolala ve mně obavy, co se stane, když nepřistoupím na váš návrh.“* V případě, že bylo sexuální obtěžování zaměřeno na někoho jiného, může pisatel/ka popsat své dojmy o možných důsledcích chování pro obtěžovanou osobu, ale také jeho negativní vliv na celé sociální klima školy či třídy, a zároveň vyjádřit nesouhlas s porušováním profesní etiky.

➔ 3. Návrh dalšího postupu

Závěrečnou část by mělo tvořit zřetelné odmítnutí chování a specifikace dalšího postupu, tj. co by podle pisatele/ky mělo následovat. Například: *„Přeji si, aby podobné návrhy z vaší strany již nikdy nezazněly.“*

OSOBNÍ KONFRONTACE

Strukturu informací prezentovanou v dopise lze využít i při osobním rozhovoru s osobou dopouštějící se obtěžujícího chování. Osobní konfrontace je velmi náročnou zkušeností, a proto je potřeba se na ni detailně připravit. Je vhodné, aby setkání probíhalo v klidném prostředí, avšak na půdě školy a nejlépe na veřejném místě.

Z důvodu podpory a případného svědectví je doporučováno, aby se setkání účastnila i třetí osoba, která by však do konfrontace neměla zasahovat. S její pomocí však může být vypracován záznam o průběhu setkání, který v budoucnu eventuálně může sloužit jako důkaz při objasňování sexuálního obtěžování. Záznam ze setkání by měl obsahovat následující údaje²⁶:

- ➔ Jak konfrontace probíhala, tj. jak se zúčastnění lidé chovali a co říkali.
- ➔ Jak se cítila obtěžovaná osoba před konfrontací, během ní a po ní.
- ➔ Jak osoba, která byla konfrontována, reagovala, zda své chování vysvětlila, omluvila se za vyvolané nepříjemné pocity a přislíbila jeho nápravu.
- ➔ Jak průběh konfrontace vnímala třetí osoba.

²⁶ Ibid. str. 10.

4.4. KONSENZUÁLNÍ VZTAHY MEZI VYUČUJÍCÍMI A STUDUJÍCÍMI

V kapitole 3.4. jsme již naznačili, že specifickým tématem, které se otevírá v souvislosti se sexuálním obtěžováním, jsou dobrovolné intimní vztahy mezi vyučujícími a studujícími. Předpokládá se, že vzhledem k dospělosti obou partnerů je vstup do partnerského vztahu zcela svobodný a tudíž neproblematický. Z právního hlediska tomu tak je, ovšem z etického hlediska jsou konsenzuální vztahy mezi vyučujícími a studujícími velmi sporné a vykazují řadu podobných aspektů jako samotné sexuální obtěžování²⁷.

Vztah vzniká v asymetrické situaci, kdy jedna osoba (učitel/ka) má formální moc nad druhou osobou (student/ka). Vztah je asymetrický rovněž v neformálních aspektech, jako jsou sociální postavení a věk, které staví jednu osobu (studenta/ku) do nerovné pozice. Zejména z institucionálního hlediska ve vztahu vzniká konflikt zájmů (např. může vyučující spravedlivě známkovat studující/ho, když s ní/m má intimní vztah?). Vztah mezi vyučujícími a studujícími je do určité míry podobný terapeutickému vztahu, kdy terapeut/ka získává moc nad svým klientem/kou, aniž si to ten/ta nezbytně uvědomuje²⁸. Mnohočetná asymetrie vytváří velký potenciál pro zneužití.

Existence partnerského vztahu ve školním prostředí může mít negativní dopady na celý studentský kolektiv i na konkrétní studující, kteří si mohou stěžovat na protežování dané/ho studentky/a. Může například dojít k rozpadu studijních skupin, otrávení atmosféry ve třídě, k ostrakizaci osoby zájmu vyučující/ho či k narušení vztahů mezi vyučujícími, když jiní podobné chování neschvalují a považují je za nemorální.

Kvůli velkým rizikům, která v sobě konsenzuální vztahy skrývají, se většina zahraničních univerzit snaží jejich výskyt regulovat. Na rozdíl od sexuálního obtěžování nejsou nezákonné, avšak na úrovni škol jsou přijímána různá opatření (viz Příloha 3). Některé školy, jako je Oxford University či Harvard University, přímo zakazují sexuální vztahy mezi vyučujícími a studujícími v situaci, kdy mezi nimi existuje přímý pedagogický vztah (např. známkování, vedení prací, výuka). Jiné školy v oficiálních dokumentech alespoň explicitně doporučují, aby vyučující do takových vztahů nevstupovali (např. Massachusetts Institute of Technology) nebo požadují odstranění možného konfliktu zájmů (např. University of Iowa).

Situace na českých vysokých školách je odlišná – pravidla ošetřující dobrovolné intimní vztahy mezi vyučujícími a studujícími neexistují. Přitom se zdá (výzkumná evidence bohužel chybí), že počet případů, kdy učitel/ka naváže partnerský vztah se svojí/svým studentkou/em, je poměrně vysoký. V českém prostředí však panuje k těmto vztahům značná tolerance.

²⁷ Sandler a Paludi, citováno v Paludi a Barickman, 1998, str. 8-9.

²⁸ Allen, 1995.

Je etickou a profesní odpovědností vyučujících zajistit všem studentům/kám takové vzdělávací prostředí, které jim umožní se intelektuálně rozvíjet a dosahovat odpovídajících akademických výsledků. Pokud se vyučující rozhodne usilovat o vztah se studující/m, vědomě tento závazek ignoruje. Skutečnost, že studující je z právního hlediska dospělá/y, tuto odpovědnost z vyučující/ho v žádném případě nesnímá.

Navázání partnerského vztahu může být problematické i z důvodu potenciálních potíží při ukončení poměru. Zátěž rozchodu roste, pokud student/ka docházel/a a nadále dochází do kurzů dané/ho učitele/ky a je nutné spolu interagovat při výuce i při hodnocení. Navíc se vyučující může obávat (ať již reálně či nikoliv), že student/ka pod dojmem negativních emocí z rozchodu začne vztah následně považovat nebo prezentovat jako nedobrovolný a učitele/ku obviní z obtěžování.

V případě, že navzdory uvědomění si všech rizik chce učitel/ka navázat intimní vztah se svojí studentkou či studentem, se doporučují následující dvě možnosti:

- ➔ vyčkat s navázáním vztahu do okamžiku, kdy zanikne přímá formální vazba mezi učitelem/kou a studentkou/em, tj. až student/ka ukončí studium či alespoň příslušný kurz,
- ➔ domluvit se souhlasem studenta/ky převedení do jiného kurzu a k jiným vyučujícím tak, aby zanikla přímá formální vazba.

5. ZÁVĚR

Sexuální obtěžování představuje obecně velmi nebezpečný fenomén. Jeho rizikovost narůstá ve vzdělávacím prostředí, které má studentkám a studentům poskytovat bezpečné místo k osobnostnímu a intelektuálnímu rozvoji. Ani skutečnost, že na vysokých školách studují lidé, kteří jsou z právního hlediska dospělí a v mnoha ohledech zralí, nesnižuje míru negativních dopadů, které sexuální obtěžování pro studující přináší. Zdá se, že je tomu právě naopak, neboť dospělost studujících vyvolává dojem, že mají dostatek sil a odvahy se proti jakémukoliv nevhodnému chování bránit. Tím se celý problém sexuálního obtěžování stává na vysokých školách neviditelným.

Jak ukázal výzkum, který jsme jako tým Univerzity Karlovy provedli v letech 2008–2009, o sexuálním obtěžování se na českých vysokých školách sice nemluví, ale to neznamená, že neexistuje. Jeho přímou obětí se staly a stávají stovky studentek/ů. Je proto na místě, aby české vysoké školy začaly sexuální obtěžování aktivně odmítat a přijímaly konkrétní opatření, které jeho výskyt sníží.

Tím zároveň podpoří klima důvěry, které by na vysokých školách mělo panovat. Při jasně formulovaných pravidlech, která vymezí, jaké chování je nevhodné a netolerovatelné, získají studující i vyučující pevnější „půdu pod nohama“ a v rámci nastavených hranic se budou cítit bezpečně a kolegiálně. Přesně taková atmosféra odpovídá ideálu vysoké školy jako místa, kde společně dochází k budování poznání.

LITERATURA

Allen, B. T. *Preventing Sexual Harassment on Campus: Policies and Practices for Higher Education*. Washington: College and University Personnel Association, 1995.

Brandenburg, B. J. *Confronting Sexual Harassment: What Schools and Colleges Can Do*. New York: Teachers College Press, 1997.

Dziech, B. W., Hawkins, M. W. *Sexual Harassment in Higher Education: Reflections and New Perspectives*. New York: Garland Publishing, 1998.

Dziech, B. W., Weiner, L. *The Lecherous Professor: Sexual Harassment on Campus*. Urbana: University of Illinois Press, 1990.

Fitzgerald, L. F., Gelfand, M. J., Drasgow, F. Measuring Sexual Harassment: Theoretical and Psychometric Advances. *Basic and Applied Social Psychology*, 1995, sv. 17 (4), 425-445.

Fitzgerald, L. F., Weitzman, L. Men Who Harass: Speculations and Data. In M. A. Paludi (ed.), *Ivory Power: Sexual Harassment on Campus*. Albany: SUNY Press, 1990.

Paludi, M. A., Barickman, R. B. *Academic and Workplace Sexual Harassment: A Resource Manual*. New York: State University of New York Press, 1991.

Paludi, M. A., Barickman, R. B. *Sexual Harassment, Work and Education*. New York: State University of New York Press, 1998.

Quina, K. The Victimization of Women. In M. A. Paludi (ed.), *Ivory Power: Sexual Harassment on Campus*. Albany: SUNY Press, 1990.

Rowe, M. Dealing with Harassment: A Systemic Approach. In M. S. Stockdale (ed.), *Sexual Harassment in the Workplace* (241-271). Thousand Oaks: SAGE, 1996.

Sandler, B., Paludi, M. A. *Educator's Guide to Controlling Sexual Harassment*. Washington: Thompson, 1993.

Shepela, S., Levesque, L. Poisoned Waters: Sexual Harassment and the College Climate. *Sex Roles*, 1998, sv. 38, 589-611.

PŘÍLOHA 1: OPATŘENÍ PROTI SEXUÁLNÍMU OBTEŽOVÁNÍ

Následující materiál může být inspirací pro vznik oficiálního dokumentu vysoké školy v podobě *Opatření rektora/ky* či *děkana/ky*. Jeho cílem je deklarovat zájem vysoké školy o problematiku sexuálního obtěžování a odhodlání takovému chování zabránit. V osmi kapitolách dokument určuje základní mechanismy prevence a intervence v případech sexuálního a genderově motivovaného obtěžování. Dokument je určen pro širokou akademickou obec, tj. studující, vyučující, administrativní i technický personál.

Materiál vychází ze zahraničních zkušeností, konkrétně z publikace B. T. Allena *Preventing Sexual Harassment on Campus: Policies and Practices for Higher Education*²⁹. Původní materiál byl upraven tak, aby lépe odpovídal specifickému kontextu českých vysokých škol.

A. PREAMBULE

Vysoká škola (*název konkrétní školy*) uznává právo na lidskou důstojnost, a proto netoleruje sexuální obtěžování ani žádný jiný typ obtěžujícího chování v prostředí školy či dalších prostředích, které s ní souvisejí (praxe, stáže atd.). Obtěžování je v přímém rozporu s právem každého člověka na stimulující vzdělávací a pracovní prostředí. Obtěžování proto nelze tolerovat.

Zavazujeme se, že podnikneme všechny přiměřené kroky, abychom zabránili sexuálnímu a genderově motivovanému obtěžování. Každý má právo se ohradit proti sexuálnímu obtěžování bez toho, že by se musel obávat odvety či pomsty z jakékoliv strany, včetně vyučujících a nadřízených. Všechny případy obtěžujícího chování budou adekvátně vyšetřeny a sankcionovány.

B. NEVHODNÉ A NETOLEROVANÉ CHOVÁNÍ

Sexuální a genderově motivované obtěžování je forma diskriminace na základě pohlaví, protože obtěžující zachází s osobou či osobami jednoho pohlaví jinak než s lidmi opačného pohlaví či jeho/její chování vychází z genderových rozdílů a neadekvátní sexualizace profesionálních vztahů. Za sexuální obtěžování je potřeba považovat jakékoliv zastrašující, ponižující nebo urážlivé chování, které kvůli jejímu pohlaví osobě vystavené takovému chování ztěžuje výkon vlastní práce a/nebo vzdělávání. Sexuální obtěžování zahrnuje následující projevy:

²⁹ Allen, 1995, str. 42-45.

- ➔ jednorázové a opakované žádosti o schůzku (rande) ze strany vyučujícího v situaci, kdy je s ním studující v přímém pedagogickém vztahu (navštěvuje jeho/její kurz, píše u něj/ní závěrečnou práci atd.)
- ➔ nevíтанé žádosti o intimní sblížení, včetně sexuálního styku³⁰
- ➔ neochabující projevování sexuální pozornosti poté, co byla obtěžující osoba informována, že její zájem není vítán³¹
- ➔ nekonsenzuální a nevítaný fyzický kontakt³²
- ➔ nevítaný vizuální kontakt, jako jsou žádostivé pohledy či „šilhání“ do výstřihu
- ➔ ponižující, zahanbující, sugestivní, urážející, vulgární či oplzlé poznámky³³
- ➔ přítomnost plakátů, fotografií, kreslených vtipů či graffiti, které mají sexuální obsah a jsou ponižující či urážející, na pracovišti či na veřejném místě³⁴
- ➔ jakákoliv forma nebo způsob odvety, pomsty či represe za to, že někdo vysloví s určitým chováním nesouhlas či přímo podá formální stížnost na sexuální obtěžování,
- ➔ přednostní zacházení nebo příslib přednostního zacházení výměnou za svolení se sexuální interakcí³⁵

Tento seznam není zamýšlen jako vyčerpávající výčet chování, které je nevhodné a které naše instituce nemůže tolerovat, a neměl by být za takový považován. Kterýkoliv z výše jmenovaných projevů je považován za sexuální obtěžování kohokoliv, kdo je mu vystaven a na koho je namířen. Každý případ sexuálního obtěžování přispívá ke zhoršení

³⁰ Je třeba zdůraznit, že i situace, kdy osoba svolí k sexuální interakci, mohou být považovány za sexuální obtěžování, pokud je „souhlas“ spojen se získáním nějaké výhody nebo vynucen nějakou hrozbou.

³¹ Sem spadají i případy, kdy je sexuální zájem z počátku vítán, ale posléze odmítnut.

³² Obecným pravidlem by mělo být: „Nedotýkejte se nikoho bez jeho/jejího explicitního svolení.“ To se samozřejmě netýká situací, kdy je souhlas implikován v kulturně legitimních formách fyzického kontaktu, jako je např. potřešení rukou.

³³ Zde je důležité vnímat situaci z perspektivy obtěžovaných osob. Za sexuální obtěžování se obvykle považují opakované projevy tohoto typu. Nicméně ani ojedinělé projevy by neměly být přehlíženy a tolerovány. Ponižující či urážlivé mohou být i nevítané komentáře na vzhled typu: „Dneska vám to fakt sekne, vypadáte opravdu sexy.“ Do školního prostředí nepatří ani „důvěrné“ oslovení jako například: „děvčátka“, „pusinky“, „kočky“, „krasavci“, „svalovci“ apod. Jak bylo zmíněno, za genderově motivované obtěžování lze považovat i generalizující vyjádření jako např. „Pokud látce nerozumíte, nic si z toho nedělejte. Ženy na matematiku prostě nemají buňky.“

³⁴ V tomto případě nejde o to, zda je za ponižující či urážející považuje vedení vysoké školy či dokonce většina vyučujících, ale o to, zda je tak může vnímat osoba, která je takovému chování vystavena.

³⁵ Je důležité si uvědomit, že zvýhodňování jedné osoby proto, že souhlasí se sexuální interakcí, je sexuální obtěžováním ostatních, které s ní nesouhlasí nebo před takovou volbu nejsou vůbec postaveny.

studijní atmosféry, jehož následky nesou všichni zúčastnění. Akty sexuální povahy nemají ve vysokoškolském prostředí místo; proto každý, kdo se dopustí takového protiprávního jednání, ponese veškeré následky.

C. NA KOHO SE OPATŘENÍ VZTAHUJE

Toto *Opatření* se vztahuje na všechny zaměstnance a zaměstnankyně, kteří zajišťují chod instituce, a to v kteroukoliv denní i noční hodinu. Opatření se tedy vztahuje na všechny vyučující, administrativní i technický personál a dále na studující. Týká se i každého, kdo působí či se pohybuje na půdě instituce. Dodržování *Opatření* je předpokladem, ale i podmínkou zaměstnání na této/naší vysoké škole.

D. DISCIPLINÁRNÍ OPATŘENÍ

V případě, že bude zjištěno, že se někdo dopustil sexuálního obtěžování, mohou disciplinární opatření zahrnovat:

- ➔ ústní pokárání
- ➔ písemnou důtku
- ➔ suspendaci (s právem na plat či bez něj)
- ➔ ukončení nebo vypovězení zaměstnaneckého poměru

Konečné rozhodnutí o disciplinárních opatřeních je zcela v pravomoci [pověřená osoba] této vysoké školy. Závěry vyšetřování podnětu týkajícího se sexuálního obtěžování se stanou součástí osobní složky osoby, která se obtěžování dopustila. Jelikož obtěžující chování představuje porušení zákonů, může být osoba dopouštějící se obtěžujícího chování obviněna odpovědnými orgány.

Ani obtěžování zaměstnanců/kyň nebo studujících ze strany lidí, kteří nejsou v zaměstnaneckém poměru na této vysoké škole, nelze tolerovat. [Název vysoké školy] učiní všechny přiměřené kroky, aby takovému chování učinila přítrž.

E. KONTAKTNÍ OSOBY A KOMISE

Kontaktní osoby a komise pro řešení případů sexuálního obtěžování jsou určeny následujícím způsobem [popis postupu dané školy]. Všechny osoby byly proškoleny, aby dokázaly identifikovat sexuální obtěžování a vyřizovat podněty týkající se sexuálního obtěžování. Jsou vám k dispozici, aby vám pomohly identifikovat a zastavit sexuální obtěžování.

F. POSTUPY PRO OBTĚŽOVANÉ OSOBY

Cílem těchto postupů je zajistit promptní a spravedlivé řešení problémů a chránit přitom práva všech zúčastněných, včetně práva být včas upozorněn na podněty a mít jistotu jejich nestranného vyšetření. Tyto postupy byly také vytvořeny proto, aby bylo možno uplatnit disciplinární opatření proti těm, kdo se dopustí sexuálního obtěžování. Vedení vysoké školy však může podniknout jakékoliv okamžité kroky pro zastavení obtěžování, pokud je to nutné, a není tedy omezeno pouze na níže zmíněné postupy.

Jste-li přesvědčen/a, že došlo nebo dochází k sexuálnímu obtěžování, doporučujeme Vám, abyste to jasně a nejlépe písemnou formou sdělil/a tomu, kdo obtěžuje, a tímto způsobem vyjádřil/a, že toto jednání je nepřijatelné. Dále Vám doporučujeme, abyste si vedl/a pečlivé písemné záznamy o obtěžování a abyste v tom pokračoval/a během celého procesu. Podávání stížností není omezeno jen na ty, kdo jsou přímými cíly obtěžování. Každý, kdo byl svědkem sexuálního obtěžování, by to měl ohlásit kontaktní osobě.

Pokud chování nepřestane ani po Vašem upozornění či pokud si nepřejete komunikovat s tím, kdo obtěžuje, můžete vyplnit „Stížnost na sexuální obtěžování“ s kteroukoliv kontaktní osobou. Jména a telefony těchto osob jsou zveřejněna [způsob zveřejnění].

Pokud pokus kontaktní osoby nevede k vyřešení stížnosti, určení lidí záležitost vyšetří, posoudí, zda došlo k sexuálnímu obtěžování, a potenciálně navrhnou disciplinární opatření. Zúčastněné strany obdrží psanou zprávu o všech zjištěních a doporučeních a mají právo na kopie kteréhokoliv dokumentu, který vyšetřovatelé získali.

Stížnosti na sexuální obtěžování budou přijaty v písemné i ústní formě. Všechny stížnosti budou brány vážně a vyšetřeny. Bude vyvinuto maximální úsilí, aby byl celý tento proces uzavřen do 30 dnů od data podání „Stížnosti na sexuální obtěžování“. Do dalších 30 dnů po uzavření navrženého procesu či jeho části [vyšetřující či pověřená osoba] kontaktuje všechny zúčastněné strany. Cílem je odradit kohokoliv od dalšího obtěžování, odvety či pomsty, ke kterým by mohlo dojít nebo již došlo. [Pověřená osoba] učiní konečné rozhodnutí ohledně disciplinárních opatření. Toto rozhodnutí bude vycházet z výsledků vyšetřování a doporučení vyšetřující komise.

G. DISKRÉTNOST A ZÁKAZ ODVETNÝCH KROKŮ

Během vyšetřování bude uděláno vše pro to, aby byla zachována nejvyšší možná úroveň diskrétnosti. Identita zúčastněných stran bude odhalena pouze těm, kdo ji musí nezbytně znát. Jakékoliv odvetné kroky proti stěžující straně nebo svědkům jsou zakázané a každý, kdo by tento zákaz porušil, bude potrestán.

H. ŠKOLENÍ

[V těchto časových intervalech] budou pro všechny zaměstnance/kyně, vedoucí pracovníky/ice a administrativní a technický personál organizována školení týkající se prevence sexuálního obtěžování. Jejich záměrem je vytvořit instituci, ve které k sexuálnímu obtěžování nedochází a která nabízí každému možnost realizovat svůj plný potenciál v zaměstnání či při sledování vlastních vzdělávacích cílů.

S tímto Opatřením proti sexuálnímu obtěžování bude seznámen každý při nástupu do zaměstnání, což bude stvrzeno podpisem. Opatření bude zveřejněno na pracovišti na veřejně přístupných místech.

Stvrzuji, že jsem obdržel/a, četl/a a pochopil/a *Opatření proti sexuálnímu obtěžování*. Jsem srozuměn/a s tím, že dodržování všech uvedených zásad je podmínkou a předpokladem mého zaměstnání.

Podepsán/a: _____

Datum: _____

* Podepsaný originál této stránky se stane součástí osobní složky zaměstnance/kyně.

* Kopii této stránky obdrží zaměstnanec/kyně.

PŘÍLOHA 2: STÍŽNOST NA SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ³⁶

Vyplněním a odevzdáním tohoto formuláře podáváte oficiální stížnost na konkrétní osobu, která se podle Vás dopustila sexuálního obtěžování a tím porušila *Opatření proti sexuálnímu obtěžování*. Na základě stížnosti bude oficiálně zahájen proces objasňování tohoto případu.

Formulář slouží ke shromáždění základních údajů. Při jeho vyplňování Vám může být nápomocná kontaktní osoba [jména pověřených osob]. Stížnost můžete doplnit o jakékoliv další dokumenty, které považujete v této souvislosti za důležité. Pro účely tohoto formuláře je osoba, která ohlašuje obtěžování, nazývána „stěžovatel/ka“, a osoba, proti které je stížnost vznesena, „obviněný/á“.

A. Stěžovatel/ka

Jméno _____

Katedra/studijní obor _____

B. Kontaktní osoba

Jméno _____

Katedra/studijní obor _____

C. Obviněný/á

Jméno _____

Katedra/studijní obor _____

D. Popis událostí z pohledu stěžovatele/ky

Popište prosím detailně průběh a charakter obtěžujícího chování, včetně dat, míst a jmen svědků. Pokud k popisu potřebujete více místa, přiložte další stránky.

Podpis stěžovatele/ky _____ Datum _____

³⁶ Allen, 1995, str. 48-50.

PŘÍLOHA 3: FORMULÁŘ PRO ŘEŠENÍ PŘÍPADU SEXUÁLNÍHO OBTEŽOVÁNÍ³⁷

[Název vysoké školy] se zavazuje k promptnímu a citlivému řešení stížností na sexuální obtěžování a to způsobem, který odpovídá *Opatřením proti sexuálnímu obtěžování*. Cílem tohoto formuláře je zajistit, aby byly provedeny všechny nezbytné kroky k objasnění případu. Položky A až D jsou převzaty z formuláře „Stížnost na sexuální obtěžování“. Další položky jsou doplněny na základě procesu objasňování. Pro účely tohoto hlášení je osoba, která ohlašuje obtěžování, nazývána „stěžovatel/ka“ a osoba, proti které je stížnost vznesena, „obviněný/á“).

A. Stěžovatel/ka

Jméno _____ Katedra/studijní obor _____

B. Kontaktní osoba

Jméno _____ Katedra/studijní obor _____

C. Obviněný/á

Jméno _____ Katedra/studijní obor _____

D. Popis událostí z pohledu stěžovatele/ky

Popište prosím detailně průběh a charakter obtěžujícího chování, včetně dat, míst a jmen svědků. Pokud k popisu potřebujete více místa, přiložte prosím další stránky.

E. Popis událostí z pohledu obviněné/ho

Popište prosím detailně průběh a charakter událostí, včetně dat, míst a jmen svědků. Pokud k popisu potřebujete více místa, přiložte prosím další stránky.

³⁷ Allen, 1995, str. 48-50.

F. Vyplní kontaktní osoba

Popište prosím detailně obtěžující chování, o kterém jste byl/a informován/a. Popište způsoby řešení, které byly použity. V případě, že k popisu potřebujete více místa, přiložte prosím další stránky. Přiložte kopie jakýchkoliv dalších dokumentů, které jste obdržel/a.

G. Vyplní osoba pověřená vedením komise

Popište prosím detailně průběh prošetřování a ověřování stížnosti na sexuální obtěžování, včetně dat, míst a jmen svědků. V případě, že k popisu potřebujete více místa, přiložte prosím další stránky. Přiložte kopie jakýchkoliv dalších dokumentů, které jste v rámci šetření obdržel/a. Kopie vyplněného formuláře náleží jak Stěžovateli/ce, tak i Obviněnému/mu.

H. Rozhodnutí a disciplinární opatření

Na základě výše uvedeného a v souladu s *Opatřením proti sexuálnímu obtěžování*, [pověřená osoba] učiní finální rozhodnutí v této věci, o kterém budou informováni jak Stěžovatel/ka, tak Obviněný/á. Níže uveďte rozhodnutí, ke kterému komise dospěla, a specifikujte disciplinární opatření, jež mají být aplikována. Pokud potřebujete více místa, přiložte další stránky.

Podpis _____ Datum _____

Podpis stěžovatele/ky _____ Datum _____

Podpis obžalované/ho _____ Datum _____

I. Následná kontrola

Do 30 dnů po dokončení výše uvedeného procesu [pověřená osoba] zkontaktuje obě strany a ujistí se, že stížnost byla vyřešena a že nedošlo k žádné odvetě či pomstě. Níže popište výsledky následné kontroly. Pokud potřebujete více místa, přiložte další stránky.

Podpis _____ Datum _____

PŘÍLOHA 4: PŘÍKLADY OPATŘENÍ TÝKAJÍCÍCH SE KONSENZUÁLNÍCH VZTAHŮ³⁸

ZÁKAZ KONSENZUÁLNÍCH VZTAHŮ

Žádný vyučující [název vysoké školy] nenaváže intimní vztah se studentem/kou, který/ která je zapsán/a v jeho/jejím kurzu nebo je pod jeho/jejím vedením (bakalářské práce, diplomové práce atd.).

ÚPLNÝ ZÁKAZ KONSENZUÁLNÍCH VZTAHŮ

[název vysoké školy] nebude tolerovat žádný milenecký vztah mezi učitelem/kou a studentem/kou. Toto opatření se týká i dalších pracovníků/ic a vyučujících, kteří studující neučí, neškolí ani nevedou (bakalářské práce, diplomové práce atd.).

ODRAZOVÁNÍ OD KONSENZUÁLNÍCH VZTAHŮ

[název vysoké školy] považuje milenecké vztahy mezi vyučujícími a studujícími za velmi nerozumné, ačkoliv nejsou explicitně zakázané. Doporučuje vyvarovat se takových vztahů v situacích, kdy má vyučující přímou pravomoc nad studující/m. Povede-li takový vztah k jakýmkoliv problémům souvisejícím se studiem, padne odpovědnost výlučně na vyučující/ho.

POTENCIÁLNÍ KONFLIKT ZÁJMŮ

[název vysoké školy] si je vědoma, že vztahy mezi učiteli/kami a studenty/kami jsou z povahy asymetrické a že milenecké vztahy mezi nimi mohou vést k problémům. V takovém vztahu vyučující čelí vážnému konfliktu zájmů a musí se vyvarovat jakýchkoliv rozhodnutí souvisejících se studiem dotýčné/ho studenta/ky. Nerespektování této zásady bude považováno za porušení etických závazků ke studujícím i k [název vysoké školy].

³⁸ Paludi a Barickman, 1998, str. 108-109.

Autorský tým:

PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D., Ing. Petr Pavlík, Ph.D., Mgr. Kateřina Kolářová, Ph.D.

SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH: PROČ VZNIKÁ, JAK SE PROJEVUJE,
CO LZE PROTI NĚMU DĚLAT

PŘÍRUČKA PRO VEDENÍ VYSOKÝCH ŠKOL A VYUČUJÍCÍ

Vydala v roce 2009 Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze
(za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy; projekt 2E08058)

Recenzovaly: PhDr. Lenka Václavíková Helšusová, Ph.D., Mgr. Lucie Jarkovská

Jazyková korektura: Mgr. Radka Fialová,

Obálka, sazba a grafická úprava: Milan Šíp Creative Shop

1. vydání

Vytiskla tiskárna AMOS Typografické studio, s. r. o.

Praha 2009

ISBN 978-80-87398-02-9